

KADER KONUSU

Asrımızın en büyük hastalığı; imansızlık ve iman hakikatlerine gereken önemin verilmemesidir. Hâlbuki iman, amelden önde gelir. Zira Allah'ın fazlının gözüktüğü kimseler için, amelsiz cennete girmek mümkün olabilir. Ama imansız cennete kimse giremeyecektir. İman cennetin “olmazsa olmaz” anahtarıdır. Belki ameldeki bir kusur, Allah tarafından af edilebilir, ancak imandaki ufacık bir kusur af edilmediği gibi, yer ve gök arası kadar sâlih amelin mahvına da sebep olabilir. Öyleyse imanı çok iyi anlamak ve iman hakikatlerini delilleriyle bilmek zorundayız.

Kadere iman, birçok insanın kavrayamadığı bir meseledir. Hemen hemen herkesin kafasında şu sorular vardır:

“Kader değişir mi? Allah benim kaderime günah işleyeceğimi yazmışsa benim suçum ne? Evlilik de kader midir? Madem kaderinde ölecek yazılmış, o halde onu öldüren niçin katil ve suçlu oluyor? Katil öldürmeseydi yaşayacak mıydı? Madem kaderimizde cennete veya cehenneme gideceğimiz yazılı, o halde bu imtihan niçin? Ben kaderimi değiştirebilir miyim?..”

Bu ve bunlar gibi onlarca soru...

Kader meselesinin anlaşılmasının altında yatan en büyük sebep; Allah'ı tanıma/marifetullah bilgisinin azlığıdır. Zira kader, Allah'ın ilmi ve ezeliyeti ile alakadardır. Bu mesele ile yaralanmış bir kimseye sorsak; “Allah ezeli midir?” Cevap olarak “evet”i alırız. Ve tekrar soracak olsak; “Ezeli olmak ne demektir?” Bu soruya alacağımız cevap ise şudur: “Ezeli olması; Allah'ın başlangıcının olmamasıdır.” İşte bu cevaptaki eksiklik, yani Allah'ın ezeli oluşunun ne manaya geldiğinin tam bilinmemesi, bu konunun anlaşılmasına sebep olmuştur. Buradaki kusur, Allah'ı hakkıyla tanımayan, hatta tanımaya bile çalışmayan kişiye aittir. O, bu kusurunun cezasını, cevap veremediği soruların sıkıntısıyla öder. Hatta bazen Allah'ı tanımaya karşı gösterdiği lakaytlığa ceza olarak, iman ve İslam nimetini kaybedebilir.

Maksadımız; kader meselesiyle yaralanan gönüllere ve akıllara bir abıhayat sunarak, Allah'ın rızasını kazanmaktır. Bu eserde kader hakkında merak ettiğiniz bazı soruların cevaplarını bulabileceksiniz. Yardım ve inayet Allah'tandır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) kader hakkında konuşmayı yasaklamış mıdır?

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir hadislerinde şöyle buyurmuştur:

“Kader hakkında konuşmayın, zira kader Allah'ın sırrıdır. Allah'ın sırrını açıklamaya kalkmayın!”

Ancak bu hadis-i şerif bizi kader meselesini konuşmaktan ve bu meseleyi anlamaya çalışmaktan menetmemektedir. Zira bu hadiste anlatılmak istenen farklı bir şeydir. Şöyle ki: Kader ikiye ayrılır:

1-İnsanın kendi iradesiyle ilgili olan kısım.

2-İnsanın iradesinin karışmadığı, onun irade ve kuvveti dışında meydana gelen hadiseler.

Bir insanın erkek veya kadın olması, dünyaya geldiği zaman dilimi, doğduğu ve yaşadığı belde, yaşayacağı ömür müddeti, anne ve babasının kim olacağı, sakat veya sağlıklı, güzel veya çirkin, zengin veya fakir olması gibi hususlar bu ikinci kısma misal olarak verilebilir.

Bu ve benzeri meselelerdeki ilahî takdirin sırrını anlamaya çalışmak, “Niçin Allah bunu böyle yapmış?” diye düşünmek, insan için hem manasız bir kayıptır hem de onu helake götürebilecek bir sebeptir. Zira bunun neticesinde, kadere yani ilahî takdire isyan gelebilir. Bu sırlar ahirette, adalet gününde bütün incelikleri ile görünecektir.

İşte Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in “Kader hakkında konuşmayın, zira kader Allah’ın sırrıdır. Allah’ın sırrını açıklamaya kalkmayın!” hadisiyle bizi uğraşmaktan menettiği kader, insan iradesinin karışmadığı bu kısım kaderdir.

Yoksa kaderin birinci kısmı üzerinde düşünmek hem güzeldir hem de tefekkürî bir ibadettir. Akaid âlimleri de kaderin bu kısmına büyük mesai sarf etmişler ve eserler yazmışlardır.

Kadere iman, imanın şartı mıdır?

Kadere iman, imanın bir şartı mıdır?

Yani bir kimse kadere iman etmese ve onu inkâr etse iman dairesinden çıkar mı? Böyle bir soruya verilecek tek cevap “Evet”tir. Kadere iman, imanın bir şartıdır ve kaderi inkâr eden iman dairesinden çıkar. Zira kitabımız olan Kur’an-ı Kerim, birçok ayetiyle kadere imanı ders vermekte ve ezelde her şeyin Allah tarafından bilindiğini haber vermektedir. Bu ayetlerden bazıları şunlardır:

“Gaybın anahtarları Allah’ın katındadır. Onları ancak Allah bilir. O’nun ilmi dışında bir yaprak dahi düşmez. Yerin karanlıkları içindeki bir tane, yaş ve kuru her şey levh-i mahfuzdadır.”(En’am:59)

“De ki: Bize Allah’ın yazdığından başkası asla erişmez. O bizim Mevlamız’dır.” (Tevbe:51)

“Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki, onu daha yaratmadan önce bir kitapta yazmış olmasın. Şüphesiz ki bu Allah’a çok kolaydır.”(Hadid:22)

“Biz her şeyi apaçık bir kitapta sayıp yazmışızdır.”(Yasin:12)

“Allah her dışının neye gebe kalacağını, rahimlerin neyi eksik neyi ziyade edeceğini bilir. O’nun katında her şey ölçü ile dir.” (Ra’d:8)

“Bilmez misin ki Allah, yerde ve gökte ne varsa bilir. Bu, bir kitapta mevcuttur. Ve bu biliş Allah için çok kolaydır.”(Hac:70)

Bu ayetler ve bunlar gibi birçok ayetler, eşyanın daha yaratılmadan önce, Allah’ın ilminde var olduğunu bildirmektedir. Zaten bunun aksi de düşünülemez. Zira Allah’ın ilmi her şeyi, her zamanı ve her mekânı kuşatmıştır. Bunu kabul etmemek, Allah’a cehaleti isnad etmek demektir ki, Allah bütün kusur ve eksikliklerden münezzehtir.

Eğer insan için bir kader olmasa ve Allah, insanın yapacaklarını yaptıktan sonra bilseydi; Allah’ın ilmine bir nihayet ve sınır gelirdi. Ve ilim sıfatında artma, eksilme ve değişiklik söz konusu olurdu ki, bütün bunlar Allah hakkında düşünülemez.

Ezeliyet bahsinde de işleyeceğimiz gibi, Allah’ın ilmi her şeyi kuşatmıştır. Yani bütün mevcudat; geçmiş, hâl ve gelecek, evvel, ahir, zahir, batın, gizli ve açık her şey, her an O’nun şuhûd dairesindedir. O’ndan gizlenemez ve ilminden saklanamaz. Dolayısıyla “İnsan için bir kader yoktur.” demek, Allah’ın yarını bilmemesi manasına gelir. Zira yarını

bilirse, kader; ilahî ilmin bir unvanı olduğundan, elbette herkes için bir kader olacaktır. Ve vardır.

Kader meselesini iyi anlayabilmek için şu iki noktanın çok iyi bilinmesi gerekir. Bunlardan bir tanesi Allah'ın ezeli oluşu, yani "Ezeliyet" bahsi ve diğeri de "İlmin maluma tabi olduğu" kaidesidir. Bu iki mesele izah edildiğinde ve anlaşıldığında kader hakkındaki bütün sorular cevaplarını bulacaktır. Şimdi bu iki meselenin izahına geçiyoruz...

Kader, Kaza ve Cüz-i irade nedir?

Madem meselemiz kaddedir. O hâlde konumuza geçmeden evvel bazı kelimelerin anlamlarını bilmek zorundayız. Bu kelimelerden bir tanesi kaddedir.

Kader: "Cenab-ı Hakk'ın, kâinata olmuş ve olacak her şeyi, bütün vasıflarıyla, bütün hâlleriyle ezelde bilmesi ve daha onu yaratmadan önce, her şeyiyle, levh-i mahfuz denilen kader levhasında yazmış olmasıdır."

Kaza ise: "Allah'ın bu ezeli yazıyı ve takdiri, icad etmesi ve yaratmasıdır."

Demek ki kader Allah'ın ilminin bir neticesi, kaza ise Allah'ın kudretinin bir tecellisidir. Yani Allah ilmiyle yazmış, kudretiyle de yaratmıştır. Yazı, kaddedir; yaratmak, kazadır. Mesela bir insanın ne zaman doğacağı ve ne zaman öleceği önceden takdir edilmiştir. İşte bu takdir, kaddedir. O insanın vakti geldiğinde doğması ve vakti geldiğinde ölmesi, yani doğum ve ölüm hadiselerinin yaratılması ise kazadır.

Cüz-i irade ise Allah tarafından insana verilen, dilediği gibi hareket edebilme yeteneği ve seçme serbestliğidir.

Biraz daha bu kavramı açarsak; Allah insana okuma, yazma, koşma, yemek yeme, içme, oturma gibi birçok kabiliyetler vermiştir. Bu kabiliyetlerin her birine "külli irade" denilir. Burada geçen "külli irade" tabirini, Allah'ın külli iradesiyle karıştırmamak gerekir. Allah'ın "külli iradesi", Allah'ın dilediği her şeyi yapabilmesi ve emrinin önüne hiçbir şeyin geçememesidir.

İnsanın "külli iradesi" ise kendisine verilen yeteneklerdir. İşte insan, o yeteneklerden bir tanesi ile bir işe yöneldiğinde o "külli irade" artık cüzileşmiş olur. Buradaki "cüz-i" ifadesi, "ufaklık" manasında olmayıp "belirlilik" manasındadır.

Mesela insanda yemek yeme kabiliyeti vardır. Bu "külli iradedir." İnsan bu kabiliyeti ile simit yemeğe başladığında artık bu kabiliyeti cüzileşmiş olur. Artık insan kendindeki külli iradeyi belli bir yönde kullanmış ve simit yemeğe başlamıştır. İşte buna **cüz-i irade** denilir. İnsan burada serbesttir. Simit yiyebileceği gibi, bir haramı yemeği de tercih edebilir. Zaten onu mesul eden, ona bu tercih yetkisinin verilmesidir.

Ezeliyet ne demektir?

Kader meselesinin anlaşılmasındaki en büyük sebep, "**zaman**" ve "**ezel**" kavramlarının birbiriyle karıştırılması ve yanlış değerlendirilmesidir.

İnsan, zaman ve mekân içerisinde yaşadığı için, her hadiseyi ve hakikati zaman ölçüsüne göre değerlendirmekte ve ezeli, zamanın başlangıcı zannetmekle hata yapmaktadır. İşte kaderi anlayamamak, böyle yanlış bir kıyasın mahsulüdür.

Zaman, kâinatın yaratılmasıyla başlayan ve içerisinde hadiselerin cereyan ettiği soyut bir kavramdır. Geçmiş, hâl ve gelecek olarak üçe taksim edilir. Bu taksim mahlukata göredir. Yani asır, sene, ay, gün, dün, bugün, yarın gibi bütün kavramlar ancak yaratılmışlar için söz konusudur.

Ezel ise, zamanın başlangıcının evveli demek değildir. Ezelde geçmiş, hâl ve gelecek yoktur. Ezel bütün bu zamanların aynı anda görüldüğü ve bilindiği bir makamdır. Dilerseniz şimdi, Allah'ın ezeliyet sıfatını misaller ile anlamaya çalışalım:

Misal-1:

Düz bir çizgi düşünün, bu çizgi zaman çizgisi olsun. Bu çizginin ortası ise şimdiki zaman, yani şu anda içinde bulunduğumuz an olsun. Bu çizginin solundaki nokta ise geçmiş zaman olsun. İşte bu noktada kâinat yaratıldı ve daha sonra ilk insan Hz. Âdem (a.s.). Ve o zamandan bugüne kadar yaratılan her şey, hâl ile geçmiş zamanın ifade edildiği bu iki nokta arasında var oldu.

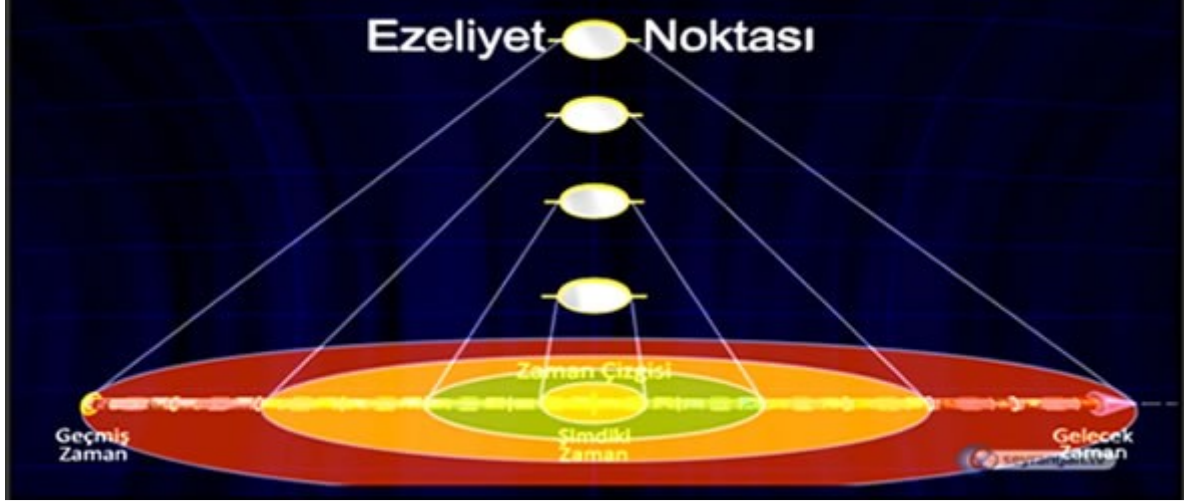
Zaman çizgimizin sağındaki nokta ise gelecek zamandır. Bu nokta, kıyametinde ötesinde cennet ve cehennem hayatını içine alan sonsuzluk hayatıdır. Şu anda içinde bulunduğumuz hâl noktası ile gelecek zaman noktası arasında ise torunlarımız, onların torunları ve kıyamete kadar yaratılacak her şey hatta bunun da ötesinde öldükten sonra dirilme, hesaba çekilme, amellerin tartılması ve sırattan geçme gibi hadiseler var.

Ezel ise bu zaman çizgimizin, geçmiş noktasının sol tarafı değildir. İşte kaderi anlayamamamızın sebebi, ezelin burası olduğunu zannetmemiz ve ezeli, zaman çizgisi üzerinde bir yere oturtmamızdır. Zira ezeli, burası zannettiğimizde Allah'ın yarını bilmesi için yarının gelmesi gerekecektir. İşte bu zan ve ezeliyet kavramını yanlış anlamamız ise şu soruyu sormamıza sebep olacaktır: "Allah günahkâr olmamı yazmışsa benim suçum ne?"

Şimdi ezeli kavramını, zaman çizgimizde resmettiğimizde bu sorunun ne kadar manasız bir soru olduğu anlaşılacaktır. İşte ezeli bu çizginin üst kısmındaki noktadır. Geçmiş zamanın sol tarafı değil, bir zamansızlıktır. Hâl, geçmiş ve geleceği aynı anda tutan ve gören bir makamdır. Dolayısıyla Allah bugünü gördüğü ve bildiği gibi, yarını da öbür günü de ve cennet ile cehennem hayatının yaşanacağı sonsuzluk hayatına kadar her şeyi de bugün ile birlikte görmektedir.

Allah için hâl, geçmiş ve gelecek gibi kavramlar yoktur. Bu kavramlar zaman ile kayıtlı olan bizler içindir. Şimdi bu meseleyi diğer bir örnek ile inceleyelim:

Misal-2:

Şu tablo bizim zaman çizgimiz olsun. Ortası hâl yani şimdiki zaman, sol tarafı geçmiş zaman, sağ tarafı ise gelecek zaman. Şimdi şu zaman tablomuzun üzerine bir ayna tuttuk. Ayna, zemine yakın olduğu için sadece “hâl” aynada aksetti. Geçmiş ve gelecekte içine hiçbir şey girmedi. Şimdi aynayı biraz kaldıralım. Ve şu pozisyonda aynamızda hâl ile birlikte geçmiş ve geleceğinde bir bölümü aksetti. Aynayı biraz daha kaldırdığımızda, bir önceki pozisyonda aynada gözükmeyen geçmiş ve geleceğin bir bölümü daha onda aksetti. Demek aynayı kaldırdıkça, aynada gözükken zaman dilimi genişlemektedir. Şimdi aynayı en tepeye kaldıralım.

İşte bu noktada ayna hâl, geçmiş ve geleceğin tamamını içine aldı. İşte bu noktaya ezeliyet noktası denilir ki, üç zamanın tamamını aynı anda görmektir. **İşte “Allah ezeldir.” dediğimizde, Allah’ın bütün zaman ve mekânları aynı anda gördüğü, bildiği ve zaman kaydından münezzehtir olduğu anlaşılır.**

Misal-3:

Şimdi de ezeliyet kavramını başka bir misalde görelim. Erzurum’dan İstanbul’a doğru 3 vasitanın yola çıktığını farz ediyoruz. Bu vasitalardan bir tanesi İstanbul’a girmek üzere İzmit’te, diğeri İzmit’tekinde kıyasla biraz daha geride Eskişehir’de ve 3. vasitamızda ikisinin gerisinde Ankara’da olsun.

Şimdi bu üç vasıtaya dikkat ettiğimizde şunları görürüz: İzmit’te olan vasitamız, Eskişehir ve Ankara’da olan araçlara kıyasla önde yani istikbaldedir. Zira onların geçeceği yollardan çoktan geçmiştir.

Eskişehir’de olan vasitamız ise, İzmit’te olana göre geçmiştir. Zira öndeki araç Eskişehir’den çoktan geçmiştir. Ancak Ankara’da olana kıyasla istikbaldedir. Zira daha bu araç onun mevkiine ulaşmamıştır.

Ankara’da olan vasitamız ise diğer iki araca kıyasla da geçmiştir. Zira bu iki araç da Ankara’yı çoktan geçmiştir.

Araçlar arasında geçmiş, gelecek gibi tabirler kullanılırken yukarıda olan ve üç vasıtayı aynı anda aydınlatan Güneş için zaman ifade eden bu tabirler kullanılmaz. Yani Güneş şuna göre geçmiştir, buna göre gelecektedir, denilemez. Çünkü Güneş bu üç vasıtayı aynı anda aydınlatmakta, ışığı ile üçünü aynı anda kuşatmaktadır. İşte Güneş’in bu hâli, yani yerdeki vasıtalar için geçerli olan zaman kaydıyla kayıtlı olmaması ve üç zamanı aynı anda kuşatması ezeliyete misaldir.

Aynen bunun gibi, bizler de kâinatın yaratılmasıyla başlayan zaman yolunun bir noktasındayız. Bizden önce geçen her şey bize göre mazide, yani geçmişte kalmıştır. Bugünden hatta bu andan sonraki zamanlar ve o zamanlarda yaratılacak mahluklar ise bize kıyasla istikbaldedir. Evet, şu anda bizim dedelerimiz geçmişte kaldılar. Hâlbuki bir zaman, onların dedeleri de istikbalden torun bekliyordular. İşte dedelerimiz, kendi

dedelerine göre istikbal olan zaman diliminde bu dünyaya uğrayıp teneffüs ederek maziye döküldükleri gibi, dedelerimize göre istikbalde olan bizler de bir gün maziye döküleceğiz. Ve bize göre istikbalde olan torunlarımız, hâle yani şimdiki zamana çıkacaklar.

Görüldüğü gibi, geçmiş, gelecek ve hâl gibi tabirler bizler için kullanılmaktadır. Hâlbuki her şeyi ve zamanı yaratan Allah için mazi, hâl ve istikbal gibi kavramlar yoktur. O, misalimizdeki Güneş gibi bütün bu zamanları ayna anda ilminin ışığı ile kuşatmıştır. O hâlde “Allah yazdı diye biz yapıyoruz.” denilemez, Zira Allah ezeliyeti ile bütün zamanları aynı anda kuşattığından bizim hür irademiz ile ne yapacağımızı bilmiş ve ne yapacaksak kader defterimize onu yazmıştır. Allah yazdı diye biz yapmamaktayız, bilakis biz yapacağımız için Allah yazmıştır.

Ezeliyet bahsini daha iyi kavrayabilmemiz için son bir misal daha vereceğiz. Zira ezeliyeti anlamak, kader meselesini anlamamanın anahtarıdır. Kader bahsinde bocalamanın en birinci sebebi Allah'ın ezeliyet sıfatının anlaşılabilmesi ve Allah'ın zaman mefhumu ile kayıtlı olduğunun zannedilmesidir.

Misal-4:

Bir şiirin tamamını bildiğiniz takdirde, sizin ilminizin, şiirin bütün mısralarına olan münasebeti aynıdır. Yani önceki misalde Güneş'in üç vasıtayı aynı anda seyretmesi gibi, sizin ilminiz de bütün mısralara aynı anda vâkıftır. Fakat şiirin mısraları için, kendi aralarında öncelik ve sonralık söz konusu olmaktadır. Mesela, altıncı mısra; dördüncü mısradan sonra, onuncu mısradan ise öncedir. Siz şiirin ilk beş mısrasını yazıp altıncıyı yazmaya başladığınızda, artık beşinci mısra mazide kalmış, yazılmıştır. Altıncı mısra ise hâlde yani şimdiki zamandadır. Onuncu mısra ise henüz istikbaldedir. Yani daha vücuda gelmemiş ve yazılmamıştır. Hâlbuki vücuda gelmeyen bu onuncu mısra sizin ilminizde mevcuttur. O hâlde öncelik ve sonralık sizin ilminiz için söz konusu değildir.

Aynen bunun gibi, 19. asır ve o asırda yaşayanlar; 18. asra ve bu asırda yaşayanlara göre istikbalde, 20. asra göre ise mazidedir. Ancak zamandan münezze olan Allah için bütün bu asırlar; geçmiş, hal ve istikbal aynı anda ilim ve şuhud dairesindedir.

Demek “Allah'ın ezeli ilmi” dediğimiz kader, geçmiş zamanda yapılmış bir plan olmayıp zaman dışı bir plandır. Bütün geçmiş ve gelecek zamanları aynı anda tutan zaman üstü bir ilimdir.

O hâlde “Allah kaderimi yazmış, ben ne yapsam değiştiremem.” sözü son derece batıl bir sözdür. **Zira Allah, bizim ne yapacağımızı bilmeden kader defterimizi yazmış ve bizi o yazıya göre hareket etmeğe mecbur etmiş değildir. Bilakis, cüzi irademizle neyi tercih edecek ve hangi fiili işleyeceksek, ezeliyeti ile bilmiş ve kader defterimize yazmıştır.**

Aslında mazeret olarak öne sürülen “Allah kaderimi yazmış, ben ne yapsam değiştiremem.” sözü temelde de yanlıştır. Çünkü kader defteri, Allah'ın ilminin bir tecellisidir. İlim ise zorlama sıfatı değildir. Bu yazı sadece bir beyandır. Mesela ben şimdi şöyle bir yazı yazsam: “Siz yaklaşık 15 dakika sonra televizyonunuzu kapatacaksınız.” Şimdi siz 15 dakika sonra televizyonunuzu kapatsanız, diyebilir misiniz ki, “Eğer bu yazı olmasaydı ben televizyonumu kapatmazdım.” Elbette diyemezsiniz. Çünkü bu sadece bir yazıdır. Bir haberdir. Zorlama değildir.

Aynen bunun gibi, “Allah kaderimi yazmış, ben ne yapsam değiştiremem.” sözü de son derece yanlıştır. Bizlerin fiillerini Allah'ın ilmi yaratmıyor ki, ilmin unvanı olan kader defterini suçlayabilelim.

Bizim fiillerimiz Allah'ın kudretiyle yaratılmaktadır. İlmin bu yaratmada hiçbir tesiri yoktur. O hâlde nasıl olurda biz, fiillerimizin icadında hiçbir tesiri olmayan kader defterimizi sorumlu tutabiliriz? Bu olsa olsa kişinin kendini aldatmasından başka bir şey değildir. Zira bu sözü söyleyen kişiye desanız ki: "Niçin okula gidiyorsun, kaderini değiştiremezsin ki? Eğer kaderinde doktor olmak varsa, zaten olacaksın, bunun önüne geçemezsin, çalışmasan da doktor olursun. Yok eğer kaderinde doktor olmak yoksa beyhude yoruluyorsun!" Ya da şöyle desek: "Niçin dükkânını açıyorsun ki, kaderinde bugün kazanmak varsa, o zaten sana gelir, dükkânını açmasan da olur. Yok eğer kaderinde bugün kazanmak yoksa dükkânını açsan da kazanamazsın, kaderini değiştirecek değilsin ya!" Eğer ona bunları söylesek; kaderini değiştiremeyeceğini, bu yüzden okula gitmemesini ve dükkânını açmamasını tavsiye etsek, hemen savunmasını yapar ve der ki: "Sen çalışacaksın ki, Allah versin." Ama iş farzları eda etmeğe ya da haramlardan kaçmaya geldi mi, hemen kadere sığınır, teslimiyetçi olur, suçu kadere yükler. Bu kişinin kendisini aldatması değildir de nedir?

Hâlbuki ezeliyet bahsinde gördük ki, Allah bizi hiçbir günaha zorlamıyor. Sadece, zamanları ve mekânları kuşatan ilmiyle bizim ne yapacağımızı biliyor ve kader defterimize yazıyor. Acaba günahımızı kadere yüklememize sebep olan ve "Allah kaderimi yazmış, ben ne yapsam değiştiremem." dedirten şey: Ne yapacağımızı Allah'ın ezeliyeti ile bilmesi mi?

Yani, eğer Allah bizim ne yapacağımızı bilmeseydi biz mesul olurduk da, bildiği için mesul olmayacak mıyız? Günahını kadere yükleyen insan ne istediğine bir baksın! Ve bundan utansın!

Buraya kadar verdiğimiz misaller ile Allah'ın ezeliyetini anlamaya çalıştık. Ancak şu unutulmamalıdır ki, verdiğimiz bütün misaller, sadece akılların anlamaktan âciz kaldığı bir hakikati yakınlaştırmak için küçük birer dürbündür. Yoksa akıllar, nasıl ki Allah'ın kudretinin ve azametinin büyüklüğünü hakıyla anlamaktan âcizdir; aynen bunun gibi, Allah'ın ezeliyetini ve bütün zaman ve mekânlara ilminin aynı anda münasebetini de tam idrakten âcizdir. Ancak şu sönük dürbünler bile, "Allah kaderimi böyle yazmış, benim suçum ne?" sözünün ne kadar batıl olduğunu anlatmakta ve meselenin tam anlamıyla anlaşılmasını sağlamaktadır.

Allah'ın ezeliyeti ile birlikte "İlmin maluma tabi olduğu" kaidesi de anlaşılınca göreceksiniz, kader hakkında cevapsız zannedilen bütün sorular, birden cevaplarını nasıl bulacaklar.

İlim maluma tabidir

Kader meselesinin anlaşılabilmesi için, iki noktanın çok iyi anlaşılması gerektiğini daha önce ifade etmiştik. Bu iki noktadan bir tanesi, Allah'ın ezeliyeti idi. Bu bahsi detaylarıyla inceledik ve anladık ki, Allah ilmi ile bütün zamanları, geçmişi, hâli ve geleceği aynı anda kuşatır. Bizim yapacaklarımızı, daha yapmadan evvel ezeliyeti ile bilir.

Şimdi ise, çok iyi anlaşılması gereken bu iki noktadan ikinci noktayı "ilmin maluma tabi olması" kaidesini inceleyeceğiz. Bu nokta da iyi kavrandığında, çözülmaz bir muamma

zannedilen kader bahsinin ne kadar anlaşılır olduğunu ve içinde cevaplanamaz hiçbir soru olmadığını göreceksiniz. Kader meselesini kavrayabilmek için “ilmin maluma tabi olması” kaidesini, ezeliyet bahsi kadar iyi anlamak zorundayız. Bu yüzden bu kaide ile ilgili tam on misal vereceğiz. Bu on misalden sonra bir daha aklınıza, “Allah günah işleyeceğimi yazmış, benim suçum ne?” diye bir soru asla gelmeyecek.

Misal 1:

İlim: Bir şeyin zihindeki şeklidir.

Mâlûm ise: O şeyin hariçteki gerçek hâlidir.

Mesela bir elmayı ele alalım. Elmanın zihnimdeki şekli ilimdir, malum ise elmanın kendi şeklidir. Acaba, ben elmayı bu şekilde bildiğim için mi elma böyle? Yoksa elma böyle olduğu için mi ben onu öyle biliyorum? Yani benim ilmim, malum olan elmanın şekline mi bağlı? Yoksa malum olan elma, ilim olan benim bilgime mi bağlı? Biraz daha açarsak: Eğer ben elmayı karpuz gibi bilseydim, elma karpuzla dönüşür müydü? Elbette ki hayır. Çünkü malum olan elmanın şekli, ilmime bağlı değildir. Ben onu bu şekilde bildiğim için, o bu şekle bürünmemiştir. Bilakis elma bu surette olduğu için ben onu böyle bilmekteyim. O hâlde ilim yani elmanın zihnimdeki şekli, maluma yani elmanın gerçek hâline tabidir.

Misal 2:

Farzedelim ki, kasamda 500 lira var ve ben kasamda 500 liranın olduğunu biliyorum. İşte benim kasamdaki 500 liranın varlığını bilmem, ilimdir. Mâlûm ise, kasamdaki 500 liradır. Şimdi yine aynı soruyu soralım: Ben bildiğim için mi kasamda 500 lira var? Yoksa kasamda 500 lira olduğu için mi ben böyle biliyorum? Yani ilmim maluma mı tabi, yoksa malum olan kasadaki para ilmime mi tabi?

Elbette ilim maluma tabi. Yani ben bildiğim için kasada 500 lira yok, bilakis kasada 500 lira olduğu için ben öyle biliyorum. Eğer bunun tersi olsaydı; yani ilim maluma tabi olacağı yerde, malum ilme tabi olsaydı, ben kasada 500 lira yerine 500 milyonun var olduğunu zannettiğimde kasada o kadar paranın olması gerekirdi. Hâlbuki bu olmuyor. Sebebi ise malumun ilme değil, ilmin maluma tabi olmasıdır.

Misal 3:

Yüksek bir tepede oturduğumuzu farz ediyoruz. Tepenin altında da kavisli bir tren yolu olsun. Siz tepenin tam üstünde olduğunuzdan, tren yolunun hem sağını hem solunu, tamamını görebiliyorsunuz. Ve bir baktınız ki, aynı rayda karşılıklı ilerleyen iki tren var. Onların 2 dakika sonra çarpışacaklarını gördüğünüzden elinizdeki deftere “Bu iki tren 2 dakika sonra çarpışacak.” diye yazdınız. Ve trenler iki dakika sonra çarpıştı.

Şimdi kazadan kurtulan makinistlere deseniz ki: “İşte bu benim defterim. Ben sizin çarpışacağınızı, daha siz çarpışmadan önce bu deftere yazmıştım.”

Acaba makinistlerin size şöyle deme hakları var mıdır? “Biz senin yüzünden kaza yaptık. Eğer sen bizim kaza yapacağımızı yazmasaydın biz çarpışmazdık, sen yazdığın için çarpıştık. Sen bu kazanın sebebisin.” Elbette diyemezler. Çünkü sizin yazınız yani ilim, onların çarpışacağına yani maluma tabidir.

Başka bir ifadeyle: Siz onların çarpışacağını gördüğünüzden dolayı bu yazıyı yazdınız, yoksa onlar siz yazdığınız için çarpışmadılar. Siz yüksek bir yerde olduğunuz için, onların göremediklerini, aynı raydan ilerlediklerini gördünüz.

Hem sizin yazınız sadece bir tespittir. Zorlama ve kaza sebebi değildir. Eğer kaza sizin yazınız yüzünden olsaydı, o hâlde şunun da olması gerekirdi: Siz, çarpışacak bu iki tren hakkında “Çarpışmayacaklar.” diye yazardınız, onlar da aynı raydan karşılıklı ilerlemelerine rağmen çarpışmazlardı. Eğer ilim maluma tabi olacağı yerde malum ilme tabi olsaydı, dünyanın hiçbir yerinde kazalar olmazdı. Bir adam defterine, “Bugün hiç kaza olmayacak.” diye yazardı ve kazaları önlerdi. Hâlbuki bu asla olmaz. Şimdi bu misali şöyle özetleyelim:

1- Siz kaza yapacaklarını yazdığınız için onlar kaza yapmadı, bilakis onlar kaza yapacakları için siz yazdınız. Yani ilminiz ve yazınız, maluma “onların yapacakları kazaya tabidir.”

2- Sizin yazınızdan dolayı onlar mesuliyetten kurtulamaz. Zira onlar bu yazının yazılmasına sebep olmuşlardır.

Misal 4:

Daha senenin başında iken aldığınız bir takvimde, senenin bütün günlerinde ki Güneş'in doğuş ve batış saatlerinin yazılı olduğunu görürsünüz. Mesela senenin son günü olan 31 aralığa baksanız, Güneş'in doğuş vaktinin: 7:15, ve batış vaktinin 16:45 olduğunu görürsünüz.

İşte takvimdeki bu yazı ilimdir.

Malum ise Güneş'in o saatte doğacak ve batacak olmasıdır.

Yine sorumuz aynı: Acaba takvimde yazıldığı için mi Güneş o saatlerde doğuyor ve batıyor? Yani malum olan Güneş'in doğup batacağı saat, ilim olan takvimdeki yazıya mı tabi? Yoksa Güneş'in o saatte doğup o saatte batacağı önceden hesaplanıp bilindiği için mi takvime kaydedilmiş? Yani ilim maluma mı tabi? Elbette ikinci şık, yani ilmin maluma tabi olması doğru.

Zira Güneş'in doğacağı ve batacağı saatler hesaplanmış ve yazılmış. Eğer tersi olsaydı, malum ilme tabi olup yazıldığı için doğup batsaydı. O zaman takvime Güneş'in doğuş vakti olarak 7:15 yerine 12:00 yazdığımızda Güneş'in 12:00'de doğması; hatta “Bugün Güneş doğmayacak.” yazdığımızda Güneş'in o gün doğmaması gerekirdi. Hâlbuki bunların hiçbiri olmuyor. Sebebi ise ilmin yani takvimdeki yazının, maluma yani Güneş'in kendisine tabi olmasıdır.

Şimdi şunu düşünelim: İnsan son derece âciz, zayıf, ilmi noksan, zaman ve mekânla kayıtlı olduğu hâlde, bir sene sonra Güneş'in ne zaman doğacağını ve ne zaman batacağını önceden bilebiliyor ve onu takvime kaydediyor. Ve hiçbir insanın aklına “Takvimde Güneş'in doğma ve batma vakitleri yazıldığı için Güneş bu saatlerde doğmak ve batmak mecburiyetinde kalıyor; bu yazı olmasaydı, Güneş bu saatlerde doğup batmazdı.” gibi batıl bir fikir gelmiyor.

Hâl böyle iken, acaba kudreti sonsuz, ilmi nihayetsiz, zaman ve mekânların kayıtlarından münezze, ezelin sultanı olan Allah'ın, bir takvim hükmünde olan kader defterine bizim doğacağımız günü ve batacağımız yani öleceğimiz günü ve bu iki gün arasında neler yapacağımızı yazmasını niçin kavrayamıyoruz?

Takvimde yazıldığı için Güneş'in doğmadığını bildiğimiz hâlde, niçin kader takvimimizde yazıldığı için o işleri yapmadığımızı; bilakis biz yapacağımız için onların yazıldığını yani Allah'ın ilminin, malum olan fiillerimize tabi olduğunu anlayamıyoruz? Ve günahımızı kadere yüklemeye çalışıyoruz?

Misal 5:

İstanbul-Ankara arası 500 km'dir. Bu mesafenin bizler tarafından bilinmesi ve kitaplarda yazılması ilimdir. Malum ise bu mesafenin kendisidir. Burada da durum aynıdır. İlmimiz maluma tabidir. Bu misaldeki malum İstanbul-Ankara arasının 500 km olduğudur. Eğer ilmimiz maluma tabi olacağı yerde malum ilme tabi olsaydı, yani biz bu mesafeyi böyle bildiğimiz için bu mesafe bu kadar olsaydı; o zaman biz bu mesafenin 1000 km olduğunu zannettiğimizde malum mesafenin 1000 km'ye çıkması gerekirdi. Hatta aradaki mesafenin sadece 1 metre olduğunu zannettiğimizde de İstanbul'dan bir adım atarak Ankara'ya ulaşmamız gerekirdi. Ama bunların hiçbiri asla olmuyor. Biz ne bilirsek bilelim, ilmimizin malum üzerinde bir etkisi gözüküyor. Sadece mesafenin 500 km olduğunu bildiğimizde doğru biliyoruz, diğer zanlarımızda ise yanlış biliyoruz.

Aynen bu misalde olduğu gibi, doğuşumuz ile ölümümüz arasında ne kadar mesafe varsa ve bu mesafede hangi istasyonlara uğrayıp o istasyonlarda neler yapacaksak

bunların hepsi malumdur. Bu malumun Allah tarafından bilinmesi ve Allah'ın ilminin bir ünvanı olan kader defterinde yazılması ise ilimdir.

Kaidemiz neydi? "İlim maluma tabidir." O hâlde Allah yazdığı için biz yapmıyoruz, bizim ne yapacağımızı Allah ezeliyeti ve nihayetsiz ilmi ile bilmiş ve kader defterine kaydetmiştir. Burada önemli olan "İlimin maluma tabi olması" kaidelerini, Allah'ın ezeliyeti ile beraber düşünmenizdir. Ezeliyeti kavramadan, bu kaidenin tek başına anlaşılması mümkün değildir. Bu sebepten biz bu kaideye geçmeden evvel, Allah'ın ezeliyetini farklı misaller ile anlamaya çalıştık. Allah'ın ne yapacağımızı ezeli ilmi ile bilmesi, asla zorlama sebebi değildir. Bu sadece bir tespittir.

Hakikat böyleyken bunun aksini düşünüp "Ben kaderin mahkûmuyum." diyerek suçu kadere atmak ne kadar manasızdır. Onların bu ifadesi şu manaya gelir ki, ilim maluma tabi değil malum ilme tabidir; yani Allah bu kul cehennemlik olsun demiş o da cehennemlik olmuştur veya bu cennetlik olsun demiş o da cennetlik olmuştur.

Hâlbuki durum böyle değildir. Bilakis Allah'ın ilmi, olacak olan hadiseler tabidir yani ne olacaksa onu bilmiş ve kader defterinde kayıt etmiştir. Bunu söyleyenlerin temennisi aslında şudur: Bizim mesul olmamız için Allah bizim yaptıklarımızı yaptıktan sonra bilsin, yani Allah yarını bilmesin demektir. Bilmemek ise Allah'ın şanına yakışmaz. Zira bilmemek bir kusur ve eksiklik, Allah ise bütün kusur ve eksikliklerden münezzehtir.

Misal 6:

Bir kumandan farz ediyoruz. Elindeki kamera ile nöbet tutan askerleri kontrole gidiyor ve iki askerın nöbette uyuduğunu görüyor. Ve onların bu hâllerini kamerasıyla çekiyor. Bu olayda ilim, kameradaki kayıttır ve kumandanın bu iki haylaz askerın hâlini bilmesidir. Malum ise, bu iki askerın uyumasıdır.

Sorumuz yine aynı: "Kumandan kameraya çektiği için mi askerler uyudu, yani malum olan askerlerin uyuması ilmeme bağlı? Yoksa askerler uyuduğu için mi kumandan onları öylece çekti, yani ilim olan kumandanın bilgisi ve kameraya kaydetmesi maluma mı tabi?" Elbette kumandanın bilgisi ve kamera kaydı askerlerin hâline, yani ilim maluma tâbidir. Kumandan bildiği ve onların bu suç hâlini kaydettiği için onlar uyumadı, bilakis onlar nöbette uyudukları için kumandan bildi ve onları öylece kaydetti.

Acaba kumandan ertesi gün nöbette uyuyan o iki askeri yanına çağırarak, bir gün önceki hâllerini onlara seyrettirse. Ve onlara dese ki: "Niçin nöbette uyudunuz, niçin askerlik kanunlarını çiğnediniz? Bu yaptığınız bir suçtur, ceza göreceksiniz." Acaba bu azarları işiten askerler diyebilirler mi ki: "Kumandanımız, nöbette uyuma suçunu senin yüzünden işledik. Bu suçu bize sen işlettin. Çünkü sen bizi kamerayla çektin. Eğer sen bizi çekmeseydin biz uyumazdık." Elbette diyemezler. Çünkü kaidemiz şuydu: Kumandanın ilmi, malum olan askerlerin uyumasına tabidir. Bir daha tekrar ederseniz. Kumandan bildiği için onlar uyumadı, onlar uyuduğu için kumandan onları öyle bildi ve öylece kaydetti. Eğer onlar diğer askerler gibi uyumasaydı, kumandan onları "uyumaz" bilecek ve öylece kaydedecekti.

Şimdi şunu farz edelim ki, bu kumandan aynı zamanda manevi bir kumandan olsun ve zamanda yolculuk yapabilsin. Yarına ve diğer günlere, daha o günler gelmeden geçebilsin ve o günlerde yaşanacak olayları daha yaşanmadan bilsin. İşte bu kumandanın bir ay sonraya yolculuk yaptığını ve yine nöbette uyuyan iki askeri kamera ile kaydettiğini ve tekrar bugüne döndüğünü farz ediyoruz. Ve bir ay sonra tam o kumandanın gördüğü ve kaydettiği gibi o iki asker uyudu. Yani kumandanın olacağını bildiği şey, oldu ve kumandan uyuyan o iki askeri yanına çağırarak bir ay önce yaptığı çekimi onlara seyrettirdi ve onlara dedi ki: "Bakın! Ben sizin nöbette uyuyacağınızı bir ay önceden biliyordum, hatta bu hâlinizi kamerayla çekmiştim." Acaba o askerlerin, kumandana şöyle deme hakları var mıdır: "Kumandanım, o zaman suçlu sensin, niçin bizi ayakta çekmedin ki? Eğer sen bizim uyuyacağımızı bilmeseydin ve uyuduğumuzu

kaydetmeseydin, biz uyumazdık, cezamıza razı değiliz.” Elbette diyemezler. Zira kumandanın bilgisi ilimdir ve malum olan askerlerin uykusuna tabidir. Askerler kumandanları bildiği ve kaydettiği için uyumadılar, bilakis zamanlarda gezebilen bu kumandan kendi zamanından bir ay sonraya gitti, onların bu vaziyetlerini gördü ve onları kaydetti. Başka bir ifadeyle onları nöbette uyutan şey kumandanın bilgisi değildir. Tam tersine, kumandanın bilgisi onların uyumayı tercih etmelerine ve uyumalarına tabidir. Eğer onlar uyumayı tercih etmeseydiler kumandan da onları bu şekilde kaydetmeyecekti. Aynen bu misalde olduğu gibi ezel ve ebedin kumandanı olan Allah da, zaman ve mekândan münezzehe olduğu için bütün zamanlardaki hadiseleri şu anda oluyormuş gibi görmekte ve bilmektedir. Bu hakikati ezeliyet bahsinde işlemiştir.

İşte Allah bizim cüz’i irademizle işleyeceğimiz bütün fiilleri kameraya çekmiş, yani ilmin bir ünvanı olan kader defterlerinde kaydetmiştir. Acaba misalimizdeki, nöbette uyuyan askerlere benzeyen günahkâr birisi: “Allah bildiği için ben günah işliyorum, suç Allah’ın bilmesidir. Eğer bilmeseydi bunları işlemezdim.” dese, misaldeki askerler gibi gülünç bir duruma düşmez mi?

Hem nasıl oluyor da misaldeki kumandanın, askerlerin uyumasında hiçbir müdahalesi ve suçu olmadığını fark edebilen insan, bu misalden hiçbir farkı olmayan, kâinatın kumandanı olan Allah’ın kaydına ve bilgisine kendi suçunu yüklemeye çalışır, buna şaşılır!

Misal 7:

Tren istasyonlarında trenlerin geleceği saatler yazılıdır. İşte bu yazı ilimdir. Malum ise trenin o saatte gelecek olmasıdır.

Sorumuz yine aynı: “Yazılı olduğu için mi tren geliyor, yoksa trenin o saatte geleceği bilindiği için mi yazılmış?”

Kaidemiz neydi? “İlim maluma tabidir.” O hâlde sorumuzun cevabı: Trenin geleceği bilindiği için yazılmış. Eğer tersi olsaydı. Malum ilme tabi olsaydı, yaramaz bir çocuk trenin geliş saatini değiştirdiğinde trenin gelmemesi gerekirdi. Hatta trenlerin geliş-kalkış saatlerini bildiren tablo yanlışlıkla kırıldığında artık hiçbir trenin o istasyona uğramaması gerekirdi. Hâlbuki bunların hiçbiri olmuyor. Çünkü malum asla ilme tabi değildir.

İşte Allah’ın bilgisi ve kader yazısı, istasyondaki, trenin geliş-kalkış saatlerinin yazılı olduğu tabloya benzer ve bu ilimdir. Bizim yapacağımız her şey ise istasyona gelecek olan tren gibidir, malumdur. Misalimizdeki trenin, tablodaki yazıdan dolayı istasyona gelmemesi, bilakis trenin geleceği için böyle bir yazının yazılmış olması gibi; Allah bildiği için de biz yapmamaktayız, biz yapacağımız için Allah öyle bilmektedir.

Misal 8:

Mesleğinde son derece tecrübeli bir hâkim düşünüyoruz. Yılların verdiği tecrübe ile neredeyse kişiyi gözünden tanıyacak bir seviyeye gelmiş olsun. Bu hâkim yolda giderken, görünüş itibarıyla son derece kötü bir adamı görür ve yılların verdiği tecrübeyle bu kişinin ileride bir suç işleyeceğini ve mahkemede karşısına suçlu olarak çıkacağını elindeki deftere yazar. Aradan biraz zaman geçince sokakta gördüğü o adam, bir suçtan dolayı hâkimimizin karşısına çıkar. Hâkim, cezasını karara bağladıktan sonra ona der ki: “Bak bu benim defterim! Ben seni daha önce sokakta görmüş, senin suç işleyeceğini tahmin etmiş ve bunu defterime ta o zamanda kaydetmişim.”

Acaba hâkimin bu sözüne karşılık suçlunun şöyle deme hakkı var mıdır: “Ey hâkim, ben senin bu yazından dolayı suç işledim. Eğer sen bu yazıyı yazmasaydın ben bu suçu işlemezdim.” Elbette diyemez. Çünkü bu kişi, o yazıdan dolayı suç işlemedi ve bu yazı onu suça zorlamadı. Bilakis hâkimin ilmi, malum olan kişiye tabi idi. O suç işleyeceği için tecrübeli hâkimimiz bunu bildi ve defterine kaydetti.

Aynen bunun gibi, bu kâinatın yegâne hâkimi olan Allah da biz kulların neler işleyeceğini ezeli ilmiyle bilmiş ve kader defterlerimize yazmıştır. Bizler Allah yazdı diye yapmamaktayız, bilakis biz yapacağımız için Allah yazmıştır.

Hâl böyle iken misalimizdeki suçlunun hâkime karşı yaptığı savunmayı ve suçunu hâkimin yazısına bağlamasını, bizlerde hâkimlerin hâkimi olan Allah'a karşı yapsak yani günahımızı Allah'ın yazısına bağlayarak; "Allah yazmasaydı biz bu günahı işlemezdik." gibi batıl sözler söylesek acaba bu, işlediğimiz günahattan daha büyük bir kabahat olmaz mı?

Misal 9:

Yine son derece tecrübeli bir öğretmen düşünüyoruz. Yılların verdiği tecrübeyle, daha sene başında iken hangi öğrencinin sınıfı başarıyla geçeceğini ve hangilerinin sınıfta kalacağını tahmin etsin ve bu tahminini de bir deftere kaydetmiş olsun.

Ve sene sonu geldiğinde öğretmenin, sınıfı geçeceğini tahmin ettiği öğrenciler sınıflarını geçsin ve sınıfta kalacağını tahmin ettiği öğrenciler de sınıflarında kalmış olsun.

Öğretmenimiz sınıfta kalan öğrencilere karnelerini verdikten ve bu öğrenciler karnelerindeki zayıf notları gördükten sonra onlara dese ki: "Bakın! Bu benim defterim ki, ben sizin sınıfta kalacağınızı tahmin etmiş ve daha sene başında iken bunu yazmıştım. Ve sizler tam benim tahmin ettiğim gibi sınıfta kaldınız." Acaba öğretmenlerinin bu sözüne karşılık, bu tembel öğrencilerin şöyle demeye hakları var mıdır:

"Öğretmenim madem siz bu yazıyı daha biz sınıfta kalmadan yazmışsınız, o hâlde sınıfta kalmamızın sebebi sizin bu yazınızdır. Eğer siz bizim hakkımızda 'Sınıflarını geçecekler.' diye yazsaydınız, biz sınıfta kalmazdık." Elbette böyle diyemezler. Çünkü öğretmenin ilmi, malum olan öğrencilerin tembelliğine bağlıdır. Başka bir ifadeyle: Öğretmen böyle yazdığı için onlar sınıfta kalmadı, bilakis onların tembellik edeceğini ve ders

çalışmayacaklarını öğretmenleri tecrübesiyle bildi ve böylece defterine kaydetti. Eğer onlar öğretmenin yazısından dolayı sınıfta kalacak olsalardı, o zaman öğretmen, çalışkan öğrenciler için "Sınıfta kalacaklar." yazardı ve çalışkan öğrenciler de sınıfta kalırdı. Ama bunların hiçbiri olmuyor, kimse bir yazıdan dolayı sınıfını geçip bir yazıdan dolayı sınıfta kalmıyor. Çünkü ilim, zorlama ve cebir aracı değildir, o sadece bir tespit ve beyandır.

Aynen bu misalde olduğu gibi, gayb âlemlerinin âlimi olan Allah da, hangimizin sınıfta kalacağını yani imtihanı kaybedeceğini, hangimizin sınıfı geçerek cennete gideceğini ezeli ilmi ile bilmiş ve bu bilgiyi, ilmin bir unvanı olan kader defterimizde yazmıştır. Sınıfta kalan öğrencilerin, öğretmenlerini suçlaması ve kabahatlerini öğretmenlerinin yazısına yüklemeye çalışmaları ne kadar asılsız ise günah işleyen bir kişinin de günahını kadere yüklemesi o derece asılsız ve gerçekten uzaktır.

Misal 10:

"İlmin maluma tabi olması" kaidelerini anlayabilmek için tam dokuz misal verdik. Çünkü bu kaideyi ve ezeliyet bahsini anlamak, kadere anlamak demektir. Biz son bir misalle "İlmin maluma tabi olması" kaidelerini tamamlayacağız.

Şöyle ki: Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ahir zaman fitnelerinden ve kıyametin alametlerinden bahsetmiştir.

Efendimiz'in bu bahsi ilimdir. Malum ise bu hadiselerin kendisidir.

Sorumuz yine aynı: Peygamberimiz (s.a.v.) haber verdi diye mi ahir zaman fitneleri çıkacak? Yoksa ahir zaman fitnelerinin çıkacağı için mi Efendimiz onlardan haber vermiş?

İlim, maluma tabi olduğundan dolayı; ahir zaman fitnelerinin çıkacağı için Efendimiz'in haber verdiği şıkkı doğrudur. Zaten bunun tersi düşünüldüğünde, ahir zaman fitnelerinden Peygamberimiz'i mesul tutmak ve "Eğer haber vermeseydi bunlar olmazdı." demek lazım gelir ki, bunun ne kadar yanlış olduğunu her akıl sahibi takdir edebilir.

On Misalden Çıkan Netice:

Bu on misalle anladık ki, “İlim, maluma tabidir.” Şimdi bu kaideyi kader hakkında tahlil edelim: Allah’ın bizim ne yapacağımızı bilmesi ve bu bilgiyi kader defterimizde yazması, ilimdir. Bu ilim neye tabidir?

-Elbette malum olan bizim fiillerimize ve yapacaklarımıza tabidir.

-Yani biz yapacağımız için Allah öyle bilmiştir.

-Yoksa Allah öyle bildi diye biz mecburen yapmamaktayız.

O hâlde şöyle diyebiliriz: Suçunu kadere yükleyen insan iki şeyden habersizdir.

1- Allah’ın ezeliyetini ve ezeliyetin ne manaya geldiğini bilmemektedir.

2- “İlmin maluma tabi olması” kaidesinden habersizdir.

Ve bu iki mesele anlaşıldığında kader hakkındaki bütün sorular cevaplarını bulmaktadır. Bizler eserimizin bu bölümüne kadar; işlediğimiz fiilleri, kader defterinde yazıldığından dolayı cebren ve zorlama ile işlemediğimizi, bilakis biz ne yapacaksak kader defterimize onun yazıldığını anlatmaya çalıştık.

Eserimizin bundan sonraki bölümlerinde ise kader hakkındaki soruları ve bu soruların cevaplarını başlıklar hâlinde inceleyeceğiz.

İnsan kaderin mahkûmu mudur?

İnsan şu dünya misafirhanesine bir imtihan için gönderilmiştir. Yaptıklarına göre ya mükâfat ya da ceza görecektir. **Elbette böyle bir mükâfat ve cezalandırmanın olması içinde, insanın hareketlerinde hür olması gerekir.** Adalet sahibi olan yüce Rabbimiz hayır ve şer yolunu insana göstermiş, fakat onu iki yoldan birini tercih etme hususunda serbest bırakmıştır. Bu sözümüzü Kur’an-ı Kerim’den iki ayet ile teyit edelim:

“De ki: Ey insanlar! Rabbiniz’den size hak gelmiştir. Kim doğru yola girerse kendi lehine girmiş olur. Kim sapıklığa düşerse o da kendi aleyhine sapmış olur.” (Yunus:108)

“De ki: Bu Kur’an, Rabbiniz’den gelen haktır. Artık dileyen iman etsin, dileyen kâfir olsun.” (Kehf:29)

Görüldüğü gibi insan, Cenab-ı Hak tarafından hayır veya şer yollarından herhangi birine gitmesi için zorlanmamış, kendisine iki yol da gösterilmiş ve istediği yola gitmek hususunda serbest bırakılmıştır. Zaten her insan hareketlerinde serbest olduğunu vicdanen bilir. Hiçbir baskı ve tesir altında kalmadan istediğini yapabildiğine bizzat kendisi şahittir. Mesela elini kaldırmak istediğinde kaldırır, yürümek isteyince yürür ve bunlar gibi. Camiye gitmek isteyen camiye, kumarhaneye gitmek isteyen de oraya gider. Ne camiye gidenin ayakları “Ben oraya gitmek istemiyorum.” der ne de kumarhaneye gidenin. Böyle olunca helal yolda kullanılması sıkı sıkıya tembih edilen ve kendisine emanet olarak verilen vücut nimetini, haramda kullanan kimsenin hiçbir mazereti yoktur. Kendi iradesini kötüyeye kullandığı için mesuliyetten kurtulamaz.

Kaderin mahkûmu olduğu için harama girdiğini iddia eden bir insan, aynı suçu başkası işlediğinde hiç kaderi aklına getirir mi?

Mesela kaderin mahkûmu olduğu için hırsızlık yaptığını söyleyen birinin, evine bir hırsız girse ve değerli eşyalarını toplamaya başlasa ve evine giren hırsıza ne yaptığını sorduğunda, hırsız: “Kaderimde hırsızlık yapmak yazılıymış. Ben kaderin mahkûmuyum.

İster istemez bu hırsızlığı yapacağım.” dese, hırsızın eşyalarını toplayıp götürmesine müsaade eder mi?

Kaderin mahkûmu olduğu için katil olduğunu iddia eden bir adam düşünün. Bu kimsenin çocuğunu birisi öldürmek istese ve bunu kaderinde olduğu için yaptığını söylese, acaba bu şahsa karşı tavrı ne olurdu?

Kaderin mahkûmu olduğunu kabul eden, hâşâ Allah’a zulüm isnad eder.

Hem insanın kaderin mahkûmu olduğunu düşünmek bizi birçok çıkmazlara sokar. Şöyle ki: Eğer insan kaderin mahkûmu olsaydı; hırsız kaderinde olduğu için çalacak, katil kaderinde olduğu için öldürecek. Bu ise teklif ve mesuliyeti ortadan kaldıracığından Allah kullarına zulmetmiş olacaktı. Hâlbuki insan ayağına taş bağlanıp denize atılan ve sonrada “Kurtul!” denilen bir canlı değildir. “Ben kaderin mahkûmuyum.” diyerek işlediği günahı kadere yıkmaya çalışan insan aslında bu söz ile çok büyük bir cürüm işlemekte ve sonsuz adaletin sahibi olan Allah’a zulüm isnat etmektedir. Hâlbuki Allah adili mutlaktır ve zulümden münezzehtir.

Hem eğer insan kaderin mahkûmu olsaydı; iyiliği emretmek, kötülüğü yasaklamak, itaat edene mükâfat, isyan edene ceza vermekte manasız olurdu. Çünkü herkes kaderinin çizdiği yoldan gitmiş olacağından namaz kılan kaderinde olduğu için namaz kılacak, günah işleyen de kaderinde olduğu için günah işleyecekti. Böyle olunca onları irşad için peygamberler göndermek, kitaplar indirmek de manasız olacaktı. Zira kaderlerinin kendilerini kötülüğe sevk ettiği ve kaderin mahkûmu olan insanlara nasihatın bir tesiri olmayacaktı.

Ayrıca Allah Kur’an-ı Kerim’de birçok ayette kullarını tövbeye davet etmektedir. **Eğer insan kaderinin mahkûmu olduğu için günah işleseydi, onları tövbeye davet etmenin bir manası olur muydu?**

İnsanın kaderin mahkûmu olmadığına bir diğer izahı da, elinde olmayan şeyler sebebiyle ibadetin teklif edilmemesi ve mesuliyetin kaldırılmasıdır. Eğer insan kaderin mahkûmu olsaydı, böyle bir ayırım yapılmazdı. Herkes her hâlinde, işlediği fiilden mesul olurdu. Allah’a ait olan haklarda insanlardan mesuliyeti kaldıran hususlar şunlardır: Delilik, bunaklık, unutkanlık, zorlama, hata ve yanılma.

Netice olarak bu durumlarda yapılan fiiller, insanın kendi ihtiyarıyla olan şeyler değildir. Böyle olduğu için bu durumdaki bir insandan mesuliyet kalkar. Eğer insan kaderin mahkûmu olsaydı, bu durumların mesuliyetten hariç tutulmasına gerek kalmazdı. Deli, akıllı, unutkan, uyuyan, yanılan herkes ayırt edilmeksizin bütün insanlar mesul tutulurdu. Acaba, başkalarının tehdidiyle ve zorlamasıyla haram bir fiili işleyen bir kulu Cenab-ı Hak affederken, böyle merhamet sahibi bir zata “Benim kaderimi sen tayin ettin, sonra beni niçin cezalandırıyorsun?” diyerek rahmetini itham etmek, o rahmetten mahrum kalmaya sebep değil midir?

Cüz-i irade nedir?

İnsanda gözükten fiilleri iki kısma ayırabiliriz.

Bunlardan bir kısmı tamamen irademiz dışında meydana gelen fiillerdir. Kalbimizin atması, kanımızın dolaşımı, nefes almak vermek, göz kapaklarımızın açılıp kapanması, saçımızın uzaması gibi fiilleri bu kısma misal olarak gösterebiliriz. Bu tür fiillere “**ıztırârî fiiller**” denilir. Bu tür fiillere insanın iradesi müdahale etmediğinden dolayı, bu fiiller için herhangi bir mesuliyet veya mükâfat yoktur.

Fiillerimizin diğerk kısmı ise, kendi irademiz ile işlediğimiz fiillerdir. Yemek, içmek, bakmak, konuşmak, yürümek gibi fiillerimiz bu kısma dâhildir. Burada tercih ve seçim hakkımız vardır. Helale bakabileceğimiz gibi, harama da bakabiliriz. Helali yiyebileceğimiz gibi, haramı da yiyebiliriz. Hayrı konuşabileceğimiz gibi, yalan ve gıybet de konuşabiliriz. Bu tür fiillere “**ihtiyâri**” fiiller denilir.

Cüz-i irade ise: “ihtiyâri fiiller” dediğimiz bu kısım fiillerdeki tercih kabiliyetimizdir. Yaratılması cihetiyle ıztırâri fiillerde olduğu gibi, ihtiyâri fiilleri de yaratan Allah’tır. Fakat ihtiyâri fiil ve hareketlerimizde talebimiz söz konusudur. İşte bu talebe **cüz-i irade** denir. Demek ihtiyâri fiillerde insan, talep edendir. Allah ise, fiili yaratandır. İşte insan bu talebi sayesinde itaatkâr veya isyankâr olur. Başka bir ifadeyle insanın iradesi fiilin vafına, Allah’ın kudreti ise fiilin aslına taalluk eder.

Mesela yazı yazma fiilinin aslını yaratan Allah’tır. Yazılan, sevap bir şey olabileceği gibi, günah bir yazı da olabilir. Birinci hâlde yazının faydalı olduğundan, ikinci hâlde ise zararlı olduğundan bahsedilir. İşte yazı yazma fiilinin faydalı ve zararlı olmasına insan karar vermektedir. İnsan neye karar vermişse, Allah da yazıyı onun kararına göre yaratmaktadır. Ve onu mesul eden de bu tercihi ve karardır. Şimdi cüz-i iradenin mahiyetini 3 farklı misal ile anlamaya çalışalım:

Misal 1:

Bir padişahın misafirhanesinde bulunduğumuzu farz ediyoruz. Bu misafirhanenin her katında ayrı ayrı nimetler ve ihsanlar sergileniyor olsun. Ve yukarıya doğru çıktıkça bu nimet ve ihsanların çoğaldığını görüyoruz. Bu misafirhanenin alt katında ise nimete mukabil cezanın, ihsana mukabil de azapların olduğunu farz ediyoruz. Yukarı katlara çıkmak için de aşağı katlara inmek için de tek yol, asansöre binmek ve ulaşmak istediğimiz katın düğmesine basmaktır.

Şimdi bizler asansördeyiz ve asansörün üst katlara çıkaran bir düğmesine bastık ve asansör bizi o kata çıkarttı. Ya da bizi aşağı katlara indirecek bir düğmeye bastık ve asansör bizi o kata indirdi. Ayrıca şunu da unutmamak gerekir ki, üst katlara çıkmak için bir düğmeye basan kişi dilerse, fikrini değiştirip kendisini alt kata indirecek bir düğmeye basabilir ve alt katlara inmeye başlar. Ya da alt katlara kendisini indirecek bir düğmeye basan kişi dilerse ve daha yolculuğu bitmemişse, asansörün üste çıkartan düğmelerinden bir düğmesine basarak üst katlara ulaşabilir.

Şimdi durumumuzu inceleyelim: Asansörü biz yapmadık ve onu kendi kuvvetimizle hareket ettirmiyoruz. Ancak asansör de kendi kendine hareket etmiyor. Biz irademizi kullanarak bir düğmeye basıyoruz ve asansör bizi o kata ulaştırıyor.

O hâlde “Asansörü ben hareket ettiriyorum ve asansör benim kuvvetimle çalışıyor.” diyemeyeceğimiz gibi, “ Bu asansör kendi kendine hareket ediyor; dilerse beni üst kata, dilerse beni alt kata indiriyor, elimde hiçbir şey yok.” da diyemeyiz. Evet, birinci sözü söyleyerek asansörü kendi kuvvetimizle hareket ettirdiğimizi iddia edemeyiz. Çünkü asansörü hareket ettirmek ve onu icat etmek için gereken kuvvetin binde biri değil, milyonda biri bile bizde yoktur. Değil asansörü kendi kuvvetimizle hareket ettirdiğimizi iddia etmeyi, belki ona binmemiz bile kendi kuvvetimizle olmamıştır. Bu misafirhanenin merhametli sultanı bizi, hiçbir kuvvet ve müdahalemiz olmaksızın bu asansöre bindirmiştir. Bizler bu sözü söyleyemeyeceğimiz gibi ikinci söz olan, “Asansörün hareketinde hiçbir müdahalemizin olmadığını, asansörün kendi isteğine göre bizi dilediği katlara çıkardığını” da iddia edemeyiz. Zira asansör, bizim bastığımız ve çıkmak istediğimiz kata bizi çıkarmaktadır. Bizi, istemediğimiz ve düğmesine basmadığımız hiçbir kata çıkartmamaktadır.

O hâlde en doğru söz şudur: “Asansörü biz hareket ettirmiyoruz ve asansör bizim kuvvetimizle çalışmıyor. Ancak biz asansörün çıkacağı ve ineceği katları irademizle belirliyor ve düğmeye basıyoruz.” O hâlde çıkacağımız ve ineceğimiz katı biz tayin etmiş olmaktadır. Asansör ise bizim tayinimize ve talebimize göre hareket etmektedir.

Şimdi geldik temsildeki hakikatlerin izahına: Bu misaldeki misafirhane, bu dünyadır ve şu güzel âlemdir.

Misafirhanenin sahibi ise, ezel ve ebedin sultanı olan Allah’tır.

Misafirhanenin üst katları, bizi cennete ulaştıracak ameller; alt katı ise, bizi cehenneme düşürecek günahlardır.

Asansör ise, Allah’ın irade ve kuvvetidir. Asansörün düğmesine basmak ise, Allah’tan o fiilin yaratılmasını istemektir. İşte bu cüz-i iradedir.

Cüz-i irademizle Kur’an’ın başına oturduğumuzda ve Kur’an okumayı talep ettiğimizde, Allah da kuvvetiyle “Kur’an okumak” fiilini yaratmaktadır. Yani biz bu hâlde iken, asansörün üst düğmesine basmış ve asansör de bizi o kata çıkartmıştır. Ağızımızın hareketinden tutun, okuduğumuz Kur’an’a kadar her şey Allah’a aittir. O’nun yaratması ve icadı ile meydana gelir. Bize düşen tek şey bu vaziyetin yaratılmasını tercih ve talep etmemizdir. Bu tercih ve talebe cüz-i irade denilir.

Eğer biz Kur’an’ın başına oturacağımıza, okunması haram olan bir kitabın başına oturmuş olsaydık. Bu sefer cüz-i irademizle asansörün alt katlarına indiren bir düğmeye basmak gibi, o fiilin Allah tarafından yaratılmasını talep etmiş olacaktık ki, Allah da imtihan dünyası olmasından dolayı bu fiili yaratacaktı.

Allah’ın yaratması, bizim isteğimize yani cüz-i irademize tabi olduğundan dolayı biz mesul olmaktadır. Gerçi birçok defa Allah’ın rahmetinden dolayı o günahı yaratmadığı ve o günahla aramıza girdiği de gözükmektedir.

Misal 2:

Bir rıhtımda padişahın gemilerinin dizildiğini ve bu rıhtımın karşısında iki adanın olduğunu farz ediyoruz. Padişah, kaptanların sağdaki adaya gitmelerini emretmiş ve soldaki adaya gitmelerini yasaklamış olsun. Kaptanları emrine itaat hususunda bir imtihana tabi tutan padişah, imtihanın bozulmaması için de soldaki adaya gidenlere mâni olmasın.

Gemiler aynı cihazlarla donatılmış ve her iki adanın yolu da açık tutulmuş olsun. Diğer taraftan, gemilerin seyahati için gerekli her türlü ihtiyaç ve yakıt yine padişah tarafından temin edilsin. Kaptanın burada yapacağı tek şey, dümeni çevirmek ve gideceği adayı seçmektir. Onu o adaya ulaştıran gemi de, geminin hareketi de sultana aittir.

Eğer o kaptan, padişahın emrine uyararak sağdaki adaya giderse orada çeşit çeşit sofralarla, nimetlerle karşılaşacaktır. Eğer sol taraftaki adaya giderse, vahşi canavarların hücumuna hedef olacak ve görevli memurlar tarafından çeşitli cezalara çarptırılacaklardır. Her bir kaptan, padişahın dümenci bir neferi olarak gemiye rota verme ve istediği adaya gidebilme durumundadır. Bir kaptan hangi adaya gitmek isterse, gemi onun vereceği rota ile oraya yönelecek ve deniz gemiyi o adaya kadar sırtında taşıyacaktır.

Şunu da belirtelim ki, kaptan yolculuğun her anında rotayı değiştirme hakkında sahiptir. Mesela sol adaya doğru yol alırken, rotasını sağ adaya ya da sağ adaya doğru yol alırken, rotasını sol adaya çevirebilir.

Şimdi durumu inceleyelim: Gemiyi kaptan kendi kuvveti ve gücüyle hareket ettirmemektedir. Zira geminin hareketi için gerekli kuvvet onda olmadığı gibi, geminin ihtiyaçlarını da tek başına karşılaması mümkün değildir. O ne gemiyi yapmıştır, ne denizin sahibidir, ne de gemideki diğer aletlerin; bunların hepsi sultana aittir.

Bununla birlikte gemi de kaptanın iradesi olmaksızın tek başına hareket etmemektedir. Kaptanın tercihi gemiye yön vermektedir. Şimdi kaptan şunu diyemez: “Bu gemiyi kendi kuvvetimle idare ve sevk ediyorum.” Zira buna gücü yetmez. Ancak şunu da diyemez: “Gemi benim irademden dışında yol alıyor, istediği adaya beni zorla götürüyor. Ben geminin hareketinden mesul değilim.” Evet bunu diyemez. Zira gemi onun tercihine göre yol almaktadır. O hâlde en doğru söz şudur: “Ben geminin ve içindeki cihazların sahibi değilim, onlar sultanımdır. Ben sadece bu gemiye rota belirleyen dümenciyim. Lakin öyle bir dümenciyim ki, geminin her hareketi benden sorulacak. Çünkü gemi o hareketi benim talebim ve isteğim ile yaptı.”

Şimdi geldik temsildeki hakikatlerin izahına:

Misaldeki rıhtım, bu dünyadır.

Sultan ise Sultan-ı Kâinat olan Allah'tır.

Her bir gemi, insandır. O gemideki cihazlar, insana takılan duygu ve azalardır.

O iki ada ise; sağdaki cennet ve cennete götüren amellerdir, soldaki cehennem ve cehenneme götüren amellerdir.

Kaptanın gemiye rota vermesi ve dümeni çevirmesi ise, cüz-i iradedir. Evet insanın bedenindeki her aza ve hücre, kâinattaki her bir sistem ve küre Allah'ın irade ve kudretiyle vazife görmekte ve hareket etmektedir. Fakat insan, ihtiyârî fiillerinde eli kolu bağlı bir kaptan gibi hadiselerin denizine atılmış değildir. Vücut gemisinin hareket adasını kendi cüz-i iradesiyle tayin ve tespit etmektedir. Böylece gideceği menzile kendisi karar vermektedir. İşte bu karar verme yeteneğine, cüz-i irade denilir.

Misal 3:

Bir çocuğun, bir pehlivanın sırtına bindiğini farz ediyoruz. Karşılarında da iki tane dağ var. Sağ taraftaki dağda; lezzetli yiyecekler ve her türlü nimet bulunurken, sol taraftaki dağda ise sadece dikenli yiyecekler ve vahşi hayvanlar bulunuyor olsun.

Bu iki dağdan birisine çıkacak olan çocuğun kendi kuvveti, tek başına bu dağlara çıkmaya yetmeyeceği için, bir pehlivan onu sırtına almış ve çocuğun arzusuna göre hareket ederek onu istediği dağa çıkartacak olsun. Şimdi bu çocuk, her şeyiyle güzel olan sağdaki dağa çıkmak yerine soldaki dağa çıkmayı arzu etti ve o dağa kendisini çıkartmasını pehlivandan istedi. Pehlivan da onu o dağa çıkardı. Ve arzusunun bedeli olarak o dağa çıktıktan sonra da yüzlerce elemle ve korkuyla baş başa kaldı.

Şimdi durumu inceleyelim: Çocuk kendi kuvvetiyle o dağa tırmanmadı, zaten gücü ve kuvveti tek başına o dağa çıkmaya da yetmez. Ancak pehlivan da onu zorla soldaki dağa çıkarmadı. Eğer çocuk sağdaki dağa çıkmak isteseydi, pehlivan da onu sağdaki dağa çıkarırdı. Nitekim birçoğunu sağdaki dağa çıkarmıştır. O hâlde çocuk, ne kendi kuvvetiyle dağa çıktığını iddia edebilir ne de pehlivanın zorla kendisini soldaki dağa çıkardığını söyleyebilir.

Çocuğun söyleyeceği en doğru söz şudur: “Evet, ben dağa kendi kuvvetim ile çıkmadım, beni bu dağa pehlivan çıkardı. Ancak pehlivan benim irade ve arzumu hiçe sayarak bunu yapmadı. Bilakis o benim talebime uydu. Ben, onun beni soldaki dağa çıkarmasını istedim, o da bunu yaptı. Bu dağa çıkmaktaki bütün mesuliyet benimdir.”

Şimdi geldik temsildeki hakikatlerin izahına:

Misaldeki sağ dağ, cennet ve ona götüren salih amellerdir.

Sol dağ ise, cehennem ve cehenneme götüren kötü amellerdir.

O çocuk ise, biziz; yani insandır.

Pehlivan ise, Allah'ın kudreti ve kuvvetidir.

Evet, biz fiillerimizi Allah'ın kudretine dayanarak işleriz. Misaldeki çocuğun pehlivanın sırtına binmesi gibi, bizde kudret-i İlahiyyeye binerek işleriz. Çıkmak istediğimiz tepeye bizi çıkarmasını ve yapmak istediğimiz ameli yaratmasını Allah'tan talep ederiz. İşte bu talebimiz cüz-i iradedir. Allah da, biz neyin yaratılmasını istemişsek, o fiilden razı olmasa

da imtihan sırrından dolayı yaratır. Burada biz, fiilin yaratılmasını talep edeniz. Allah ise, fiili yaratandır. Fiilin yaratılmasına, bizim talebimiz ve isteğimiz sebep olduğundan dolayı da mesul oluruz.

O hâlde bize düşen, cüz-i irademizi hayırlı işlerin talebi için kullanmak ve Allah'tan cennet amellerini bizim için yaratmasını istemektir. Bu istek ve arzu, halis bir niyet ile buluştuğunda, bizleri cennete layık bir hâle getirecektir.

Ne mutlu, kendisine verilen cüz-i iradeyi salih amellerin yaratılmasında kullanan ve onunla cennet amellerini işleyenlere! Ve yazıklar olsun ki, hayırları talep etmesi için kendisine emanet edilen bu cüz-i iradeyi, günahları kazanmak yolunda kullanarak emanete ihanet edenlere!

İyiliğin Allah'tan, kötülüğün kuldan olması

İyiliğin Allah'tan, kötülüğün kuldan olması hakikatini anlamak için, dilerseniz, uzak hakikatleri yakınlılaştırmak için kullanılan misal dürbününü kullanalım.

Bir padişah, bir hizmetkârından, ihtişamlı bir cami yapmasını istedi ve caminin yapımında kullanılmak üzere tam 1000 altını ona verdi. Bu hizmetkâr, sultanından aldığı 1000 altın ile gayet güzel ve nakışlı bir cami yaptı. Acaba, caminin yapımında sadece basit bir amele gibi çalışan ve caminin masraflarından hiçbirini karşılayamayan bu hizmetkâr, camiye yaptıktan sonra: "Bu camiye ben yaptım, bu cami benim malımdır." diyebilir mi? Elbette diyemez ve insaf ile düşünen herkes bu caminin, bu adi hizmetkârın malı olmadığını kabul eder. Evet, hizmetkârın bu caminin yapımında hizmeti vardır, ancak hem caminin yapım emri hem de cami için yapılan 1000 altınlık masraf sultana aittir. Eğer sultan ona cami yapmasını emretmeseydi ve caminin yapımında kullanılan 1000 altını vermeseydi, bu cami asla var olmazdı. O hâlde denilebilir ki, "Bu cami sultanın malıdır."

Ancak, eğer bu hizmetkâr haddini aşır kendisine cami yapması için verilen 1000 altın ile cami yerine meyhane yapsa, o zaman meyhane onun malıdır ve o bundan mesuldür. Çünkü kendisine verilen emanete ihanet etti ve meyhane yapımında kullandı. İşte bu durumda diyemez ki: "Ben bu meyhaneyi sultanın verdiği altınlar ile yaptım, mesuliyet onundur ve meyhane onun malıdır." Evet diyemez, çünkü sultan ona o sermayeyi meyhane yapması için vermemişti. Ona verilen sermaye bir cami için olup meyhane için değildi. Ancak o, sultanın kendisine verdiği sermayeye ihanet etti ve onunla bu meyhaneyi yaptı.

O hâlde caminin mülkiyeti hakkında, hizmetkârın "Bu cami benimdir, bunu ben yaptım." iddiası ne kadar geçersizse, meyhanenin mülkiyeti hakkında da: "Bunu sultanın verdiği sermaye ile yaptım. O hâlde burası onun malıdır." iddiası o kadar geçersizdir.

Doğru olan ise şudur: "Cami sultanın sermayesi ve emri ile yapıldığından ona aittir. Meyhane ise, kendine verilen emanete ihanet ederek, cami yerine burayı hırsız gibi inşa eden hizmetkâra aittir."

Şimdi geldik temsildeki hakikatlerin izahına:

- Misaldeki padişah, ezel ve ebedin sultanı ve şu kâinatın padişahı olan Allah'tır.
- O hizmetkâr ise, biziz; yani insandır.
- 1000 altın ise; insana verilen başta azaları, cihazları, duyguları olarak ona verilmiş maddi ve manevi bütün hediyelerdir.
- Cami ise, salih ameller ve ibadetlerdir.

-Meyhane ise, kötü amel ve günahlardır.

Evet, iyilikler Allah'ın malıdır. Kötülükler ise bizim. Zira işlediğimiz bütün iyilikleri Allah'ın bize verdiği sermaye ile işlemekteyiz.

Mesela Kur'an'ı okuduğumuzda;

-Onu okuduğumuz dil Allah'ındır, bu dildeki ses telleri Allah'ındır.

-Ses tellerinden çıkan sesi, havada yayan zerreler Allah'ındır.

-Kur'an'a baktığımız göz Allah'ındır.

-Göze görme yeteneğini veren Allah'tır.

-Gözün görmesi için ışığı yaratan Allah'tır.

-Okuduğumuz Kur'an, Allah'ın kelimidir ve onun kitabıdır.

-Kur'an'ın yazıldığı kâğıt ve o kâğıttaki mürekkep yine Allah'ındır.

-Okuduğumuzu anlamamızı sağlayan aklımız, hafızamız yine hep Allah'ındır.

-Kur'an okumayı emreden de Allah'tır.

-Kalbimizde Kur'an okumaya karşı bir muhabbeti koyan da O'dur.

-Daha saymakla bitiremeyeceğimiz, Kur'an okumamız için gereken her şey Allah'ındır.

Bizim ise sadece elimizde, icada kabiliyeti olmayan cüz-i irade vardır. Sadece irademizle Kur'an okumak isteriz, bundan geriye ne varsa hepsi Allah'a aittir. O hâlde nasıl "Kur'an'ı biz okuduk, bu sevabı biz yarattık, bu güzellik bizimdir." diyebiliriz. Bize düşen, tevazu ve ihlas ile bu hayırlı ameli bizim için yaratan Allah'a şükür değil midir?

Ama eğer biz, bize verilen bu göz ve dil sermayesini yanlış yerde kullanarak, bunlarla Kur'an okumaya bedel, haram ve günah şeyler okursak. O zaman misaldeki hizmetkârın, kendisine cami yapılması için emanet edilen 1000 altın ile meyhane yapması ve bundan mesul olması gibi bizde, bize emanet edilen göz, dil, akıl gibi sermayeleri yanlış yerde kullanmış ve bu günahın tek sahibi olmuş oluruz.

Ya da bir fakire sadaka verdiğimizizi düşünelim. Bakalım bu sevapta bizim hakkımız ne kadardır?

-Evela sadaka verdiğimiz fakiri Allah yarattı ve onu bizimle Allah karşılaştırdı.

-Sadakayı verdiğimiz malı Allah bize ihsan etti, sadakayı verdiğimiz eli O yarattı.

-O fakire karşı şefkat ve merhamet duygusunu kalbimize O koydu.

-Verdiğimiz sadakayı bereketlendirip bize daha fazlasını yine O ihsan etti.

Daha bunlar gibi, sadakanın verilmesi için gerekli bütün şartları Allah yarattı, bizim elimizde olan ise sadece sadaka verme arzumuzdur. Haddizatında bu arzu dahi Allah'a aittir.

Hâl böyle iken: "Bu fakire ben yardım ettim, bu iyilik benim malımdır." demek, ne kadar boş bir iddiadır. Akıllı olan herkes bunu anlar.

Ancak eğer biz, o fakire sadaka vereceğimiz yerde; o mal ile içki alsak, kumar oynasak ya da herhangi bir haramı satın alsak. O zaman biz mesul oluruz. Çünkü o sermaye böyle adi işler için verilmemişti. Biz sermayeye ihanet ettik, tek mesul biziz ve bu günah bizim malımızdır.

Şimdi bu iki misale, diğer bütün iyilikleri ve güzellikleri kıyas edin! Onların icad edilmesi için gerekli olan sebepleri ve şartları düşünün! Sonra da elinizde olana, icada kabiliyeti olmayan cüz-i iradeye bakın! Ve bu cüz-i irade ile bu güzelliklerin yaratılamayacağını düşünerek, bütün iyilikleri ve sevapları Allah'a teslim edin! Bu iyilikleri sizin için yaratan Allah'a şükür edin!

Kader değişir mi ?

Kader değişir mi? Bu soru, birçok insanın cevabını vermekte zorlandığı bir sorudur. Zira “Kader değişir.” dese, kader Allah’ın ilminin bir unvanı olduğundan “kaderin değişmesi” demek; Allah’ın ilminde bir artma veya eksilme manasına geleceğinden mümkün değildir. Mesela, Allah onun öleceğini bilirken ve öyle takdir etmişken, o kimse ölmese yani kaderi değişse. Bu takdirde Allah’ın ilminde bir değişiklik olmuş, Allah’ın bildiği bir şey gerçekleşmemiş, bilmediği bir şey gerçekleşmiş olur ki; bu da Allah’ın ilim sıfatında bir artma ve eksilmeyi netice verir. Bunun ise Allah hakkında düşünülmesi doğru değildir.

Demek kaderin değişmesi, Allah’ın bildiği şeyin kaza edilmemesi yani yaratılmaması ve bilmediği bir şeyin meydana gelmesi manasına gelir ki, bu mümkün değildir.

O hâlde kaderin değişmeyeceğine, Allah’ın bilgisine muhalif bir şeyin olamayacağına itikat etmemiz gerekir. Nitekim bu meseleyi “ezeliyet” bahsinde incelemiştik.

Kaderin değişmeyeceğini kabul ettiğimizde, bu seferde şöyle bir mesele ortaya çıkıyor. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), sadaka verenin ömrünün uzayacağını, sadakanın belayı defedeceğini ve akraba ziyaretinin rızıkta artmaya ve berekete sebep olacağını hadisleriyle bizlere bildirmiştir.

Bu hadisleri de tek başına mütalaa ettiğimizde sanki şöyle bir netice çıkıyor. Mesela, Allah kuluna 60 senelik bir ömür takdir etti ve kulunun bu kadar yaşayacağını ezeli ilmi ile biliyor. Ancak bu kul sadaka verdi ve Allah’ın takdirinden fazla olarak 70 sene yaşadı.

Ya da Allah ona bir musibetin geleceğini ezeli ilmi ile biliyordu, ancak o kişi bir sadaka verdi ve bu sadaka o musibetin gelmesini önledi. Neticede sanki Allah’ın bilgisine ters bir durum ortaya çıktı. Allah onun öleceğini veya ona musibetin geleceğini bilirken, ölüm ve musibet ona gelmedi; yani kaderi değişmiş oldu.

O hâlde bu iki meseleyi yani kaderin değişmeyeceği çünkü kaderin Allah’ın nihayetsiz ilminin bir unvanı olduğu ve Allah’ın ilminde artma ve eksilme söz konusu olamayacağı meselesiyle; sadakanın ömrü uzatması, belaları defetmesi gibi kaderde değişiklik olabileceğini ifade eden hadisleri bir arada mütalaa etmemiz gerekiyor. Bu kısa izahtan sonra, şimdi “Kader değişir mi?” sorumuzun cevabına geldik.

Allah’ın iki farklı kader defteri vardır. Bunlardan bir tanesi, “levh-i mahvı isbat”tır. Diğeri ise “levh-i mahvı âzam”dır.

Levh-i mahvı ispat denilen kader defteri Cenab-ı Hakk’ın yazar-bozar bir tahtasıdır. Bu defterde yazılan her şey bazı şartlara bağlanmıştır ki, bu şartlar yerine getirilmezse yazı kaza edilmez ve değişir.

Mesela levh-i mahvı isbat defterinde, falan kulun 60 sene yaşayacağı yazılmıştır. Ancak bu yazı, kulun sadaka verme şartına bağlanmıştır. Eğer o kul sadaka verirse bu kadar yaşar, vermezse daha az yaşar. Ya da ispat levhasındaki yazı şöyledir: Falanca kul kalp ameliyatı olursa 70 sene yaşayacak, olmazsa 60 sene yaşayacak. Bu kul, hangi şartı yerine getirirse o şartın neticesi kaza edilip diğeri yazı silinmektedir. İşte sadakanın ömrü uzatması, belayı önlemesi gibi değişiklikler kaderin bu defterinde olmaktadır. Allah o kuluna bu defterde bir bela yazmış ve bu belanın gelmesini sadaka vermemesi şartına bağlamıştır. O kul sadaka verdiğiinde, belanın şartı meydana gelmediğinden yazı silinir ve musibetin gelmesi o kul hakkında kaza edilmez.

Nitekim Ra’d suresinin 39. ayetinde Allah şöyle buyurmuştur: “Allah dilediği şeyi mahveder, dilediğini sabit kılar. Kitabın aslı olan levh-i mahfuz O’nun katındadır.”

Bu ayette belirtilen “Allah’ın dilediği şeyi mahvetmesi” yani yaratmaması ile yapılan değişiklik, bu levhada olmaktadır. Demek bu ayet bize, değişen kader levhası olan “levh-i mahvı ispat” haber vermektedir.

Kaderin bu levhasında değişiklik olurken ve bu defterdeki yazıların meydana gelmesi bazı şartlara bağlanmışken, kaderin diğer defteri olan “levh-i mahvı âzamda” ise hiçbir değişiklik olmamaktadır.

Yani misalimizdeki kulun sadaka verip vermeyeceği, kalp ameliyatı olup olmayacağı, akraba ziyareti yapıp yapmayacağı gibi hususlar Allah’ın ezelf ilmi ile bilindiğinden dolayı, Allah değişmeyecek en son neticeyi bu levhaya yazmıştır. Bu levha Allah’ın nihayetsiz ilminin bir tecelligâhıdır.

Ancak burada ilmin maluma tabi olması kaidelerini ve Allah’ın zaman ve mekândan münezzehe olduğunu ifade eden ezeliyet sıfatını unutmamak gerekir. Yani Allah’ın bu bilgisi bizi bir işe zorlamamakta, bilakis biz irademizle neyi yaparsak Allah onu bilmektedir.

(Visited 1410 times, 1 visits today)

Evlilik kader midir?

Evlilik kader midir? sorusu çok garip bir sorudur. Bu soruyu ancak Allah’ın ezeliyetini ve ilminin nihayetsizliğini bilmeyenler sorabilir. Çünkü “Evlilik kader midir?” demek, “Allah bu iki kişinin evleneceğini ezelde biliyor muydu?” demektir.

Zira kader, Allah’ın ilminin bir unvanıdır. Evliliğin kader olmaması için, Allah’ın evlenen o iki kişiden habersiz olması gerekir. Bu ise ilmi her şeyi, her mekânı ve her zamanı kuşatan Allah hakkında düşünülemez. O hâlde sorumuzun cevabı, “Evlenmek elbette kaddedir.” olacaktır. Ancak burada iki farklı durum söz konusu olabilir:

1- Allah, ezelf ilmi ile evlenecek kadın ve erkeğin, kendi cüz-i iradelerini kullanarak birbirleriyle evlenmek isteyeceklerini bilmiş ve zamanı geldiğinde onların bu arzularını külli iradesiyle yaratacağından dolayı, ezelde kader defterlerine birbirleriyle evleneceklerini yazmıştır. “İlim maluma tabidir.” kaidesiyle bu yazı onların arzu ve iradelerine tabidir. Yani kader defterinde şunlar birbiriyle evlensin değil, şunlar birbiriyle evlenecek diye yazılmıştır. Elbette böyle bir yazı insanı zorlayıcı değildir.

2- Bazen de ya bir şükür ya da sabırla imtihan olmaları için, kulun cüz-i iradesi karışmaksızın Allah iki kişiyi karşılaştırır ve onları birbirleriyle evlendirir. Eğer bu evlilik güzel bir evlilik olmuşsa bu, kadın ve erkekten şükürün istenildiği bir nimettir. Eğer bu evlilik kötü bir evlilik olmuşsa bu evlilik, sabrın istendiği bir imtihan olur. Erkek kadınlı, kadında erkek ile imtihan edilir. Demek ki, yapılan bütün evliliklerde kulların cüz-i iradeleri esas alınmamaktadır. Başka bir ifadeyle, ihtiyâri fiillerden olan evlilik, bazen ıztırâri fiiller gibi kulun müdahalesi ve seçmesi olmaksızın meydana gelir. O hâlde şu hükümleri birer kaide olarak bilmeliyiz.

– Eğer kul bir şeyin olmasını ister, ancak Allah onun olmasını murad etmezse o fiil vücuda gelmez ve meydana çıkmaz. Eğer vücuda gelmeyen bu arzu, bir hayır ise kul niyetinin mükâfatını görür.

– Eğer kul bir şeyin olmasını ister, Allah da onun olmasını murad ederse o fiil vücuda gelir ve yaratılır. Bu fiilin yaratılmasına kulun cüz-i iradesi sebep olduğundan dolayı, kul bu fiilinden mesuldür. Hayırlı bir iş ise mükâfat, kötü bir iş ise ceza görür.

– Kulun hiçbir müdahalesi olmaksızın, sırf Allah’ın dilemesiyle yaratılan fiiller: Bu tür fiillerde kulun cüz-i iradesi işe karışmaz. Daha önce ifade ettiğimiz gibi şükürle veya sabırla imtihan olmaları için Allah onu icad eder.

İşte evlilik bazen ikinci gruba giren bir fiildir. Kulların cüz-i iradelerini kullanmaları neticesinde Allah istediklerini yaratır. Bazen ise üçüncü gruba giren bir fiil olur. Allah kullarının iradelerini karıştırmaksızın onları birbirleriyle evlendirir. Ancak her iki durumda da evlilik kaderdir. Ve Allah'ın ezeli takdiridir.

(Visited 976 times, 1 visits today)

Katil öldürmeseydi, maktul yine ölecek miydi?

Kader konusunda merak edilen bir soru da, bir cinayet hadisesinde, eğer katil öldürmeyecek olsaydı, maktulün yaşayıp yaşamayacağı meselesidir. Acaba katil öldürmeseydi, maktul başka bir sebepten dolayı yine ölecek miydi? Yoksa yaşamaya devam mı edecekti?

Sorumuzun cevabına geçmeden önce, cevapta kullanacağımız “sebepe” ve “netice” kavramlarının manasını öğrenelim. Bir cinayette katil sebeptir. Zira bu hadise onun müdahalesi ile vukua gelmiştir. Maktul yani öldürülen kişi ise neticedir. Zira katilin fiilinden o etkilenmiştir. Demek sebepe dediğimizde katili, netice dediğimizde ise maktulu anlayacağız.

Şimdi geldik sorumuzun cevabına: Cenab-ı Hak bu alemde, her neticeyi bir sebebe bağlamıştır.

Mesela, bir çocuk neticedir. Sebepe ise anne ve babasıdır. Cenab-ı Hak, o çocuğun yaratılmasını o anne ve babadan takdir etmiştir.

Buna, “**kaderin sebepe ile neticeye aynı anda taalluku**” denilir. Bu sırrı bilmeyen bir kısım insanlar, sebepe ile netice için ayrı birer kader olduğunu zannettiklerinden, yani anne-baba ile çocuğu ayrı ayrı nazara aldıklarından dolayı, bunun neticesi olarak “Madem ki, onun kaderinde dünyaya gelmek yazılmıştır. Anne-baba olmasa da dünyaya gelecektir.” gibi yanlış bir hükme ulaşmışlardır.

Diğer bir kısım ise sebeplere hakiki tesir verdiklerinden, “Anne-babası olmasaydı, o çocuk dünyaya gelmezdi.” demişlerdir.

Hâlbuki bu konudaki en doğru söz şudur: “Kader sebepe ile neticeye bir baktığından, sebebin yokluğu farz edildiğinde, netice için söylenebilecek bir söz yoktur. Yani eğer anne-babası olmasaydı, çocuk dünyaya gelir miydi? Bu soruya Ehl-i sünnet alimleri: “Ne olacağı bizce meçhuldür, bu konuda bir fikir yürütülemez.” şeklinde cevap vermektedirler. Zira ortada bir gerçek vardır ki o da, çocuğun, anne-babasından meydana gelmiş olmasıdır. Anne-babanın yokluğu farzedildiğinde, çocuğun dünyaya gelip gelmeyeceğine ne ile hüküm edilecektir. Dolayısıyla Cenab-ı Hakk'ın, o çocuğu başka bir anne-babadan gönderip göndermeyeceği hakkında bir tahmin yürütülemez.

Ya da birisi Erzurum'dan, diğeri İstanbul'dan gelen iki kişinin Ankara'da buluştuklarını farz edelim.

Bunlardan birisi şöyle dese: “Buraya gelmeseydik, görüşmezdik.” Diğeri ise şöyle dese: “Kaderde görüşmemiz yazılmış, buraya gelmeseydik yine görüşürdük.”

Bu sözlerden ikisi de yanlıştır. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın ilmi ve kader yazısı, malum olan onların buluşmalarına tabidir. Eğer malum olan, bu iki kişinin Ankara'ya gitmeleri, yok farz edildiğinde başka bir yerde buluşup buluşmayacakları konusunda hiçbir şey söylenemez.

Şimdi geldik sorumuza. Acaba katil öldürmeseydi, maktul yine ölecek miydi? Yoksa yaşayacak mıydı? Böyle bir sorunun sorulabilmesi için, Allah'ın sebep ile neticeyi aynı anda ezeli ilmi ile bilmemesini farz etmek gerekir. Yani Allah, katilin falan şahsı öldüreceğini ezeli ilmi ile bilemedi ve maktule bir ömür takdir etti. Daha sonra katil maktulü daha, takdir edilen ecelin sonuna ulaşmadan yakaladı ve öldürdü. Sanki onu öldürmeseydi, o daha yaşayacaktı. Bu ise mümkün değildir. Zira Allah'ın ezeli ilmi, sebep ile neticeyi aynı anda kuşatır. Allah ezelde, katilin falan şahsı öldüreceğini bildiği için, falan şahsa o kadar bir ömür tayin etmiştir. Eğer katil o kişiyi öldürmeyecek olsaydı, belki Allah o kişiyi, o saatte başka bir sebepten öldürebilirdi ya da ona daha fazla bir ömür takdir edebilirdi.

Demek sorumuzun altında, Allah'ın ezeli ilminin katil ve maktule aynı anda taallukunun düşünülmemesi; sanki Allah'ın maktule ömür takdir ederken, katilinden habersiz olması gibi bir hezeyan yatmaktadır. Demek ki bu sorunun altında yatan cehalet, ilmin maluma tabi olması kaidesi ile Allah'ın ezeliyet sıfatını bilmemektir. Eğer ilahî takdirin, sebep ile neticeyi aynı anda nazara alarak yazıldığı bilinseydi, bu soru sorulmazdı.

Şimdi bu soruya verilecek tek cevabı bir kere daha tekrar ederek bu meseleyi tamamlayalım: Allah'ın ezeli ilmi, sebep olan katili ve netice olan maktulu aynı anda kuşatmıştır. Allah katilin, iradesini kullanarak maktulü öldüreceğini bildiği için, maktule o kadar bir ömür takdir etmiştir. Eğer katil öldürmeyecek olsaydı, maktule ne olacağı sadece Allah'ın bilebileceği bir iştir. Belki Allah ona daha uzun bir ömür takdir ederdi, belki de başka bir sebeple canını alırdı.

(Visited 632 times, 1 visits today)

Sonumuz belli ise niçin bu dünyaya geliyoruz?

Kader hakkında düşünen ve kaderin sırlarına vâkıf olmayan kişilerin, kendi kendilerine en çok sordukları ve cevabını en çok merak ettikleri sorulardan bir tanesi de şudur:

“Allah benim cennete veya cehenneme gideceğimi biliyor. Ve bunu kader defterimde yazmış. O hâlde beni bu dünyaya niçin gönderiyor?”

Bu sorudan anlaşılıyor ki, soru sahibi, akıbetinin ne olacağının Allah tarafından bilinmesinden dolayı bu âleme gelişini hikmetsiz zannetmektedir. Ona göre eğer Allah cennete veya cehenneme gideceğini bilmeseydi yaratılışın bir manası olabilirdi. Ama madem biliyor, o hâlde bu yaratılış manasızdır.

Bu soru son derece mantıksız bir sorudur. Zira bizim yaratılışımızın gayesi ve bu dünyaya gönderilişimizin hikmeti ile Allah'ın akıbetimizi bilmesi arasında hiçbir münasebet yoktur. Başka bir ifade ile bu dünyaya gönderilişimizin hikmeti, Allah'ın cennete veya cehenneme gideceğimizi bilmesiyle yok olmamaktadır.

Bu sorunun sahibi, kâinatın ve kendisinin yaratılış sebebinin bilmemektedir. Yaratılış maksadından habersiz olması, bu soruyu sormasına sebep olmuştur. Ona göre, bu dünyaya sadece “Cennete mi yoksa cehenneme mi gidecek?” bu sırrın belli olması için gelmiştir. Ve madem Allah da onun nereye gideceğini ve akıbetini ezeli ilmi ile bilmektedir, o hâlde bu dünyaya gönderilmesi ona göre abestir. Demek soru sahibi, yaratılışın hikmetinden gafildir. O hâlde bu sorunun cevabını, âlemin ve insanın yaratılış hikmetinde aramalıyız. Bu hikmet anlaşıldığında, sorumuz cevabını bulacaktır Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de, insanının yaratılış sebebinin şu ayetiyle bildirmektedir:

“Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.” (Zariyat:56)

Demek insanın yaratılışının gayesi, Allah'a ibadet etmek ve ona kul olmaktır. Kulluğun ve ibadetin esası da şu sayacağımız emirlerdir:

1- Allah-u Teâlâ şu âlemdeki sanat eserleriyle kendini tanıttırmak ve bildirmek istemektedir. İşte insanın yaratılış vazifesi; kendi sanatının mucizeleriyle kendini tanıttırmak ve bildirmek isteyen yaratıcısına iman edip onu mevcudat aynalarında tecelli eden kutsi isimleri ile tanımaktır.

2- Allah-u Teâlâ şu âlemdeki rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmek istemektedir. İnsanın vazifesi ise; rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmek isteyen Rabbi Rahim'ine itaat edip ibadet ile kendini ona sevdirmektir.

3- Allah-u Teâlâ şu âlemde insana maddi ve manevi nimetlerinin lezzetleriyle ikram etmektedir. Buna karşı insanın vazifesi; maddi ve manevi nimetlerin lezzetleriyle kendine ikramda bulunan ve onu besleyen Allah'a karşı fiiliyle, hâliyle, diliyle, hatta elinden gelse bütün duygu ve azalarıyla şükür ve hamd-ü sena etmektir.

4- Allah-u Teâlâ şu âlemde yarattığı varlıklar ile azametini ve kemalini göstermektedir. Her bir mevcut o azamet ve kemale, boyu nisbetinde bir aynadır. İşte insanın vazifesi; mevcudat aynalarında azametini ve kemalini gösteren Rabb'ine karşı tam bir mahviyet içinde hayret ve muhabbetle secde etmektir.

5- Allah-u Teâlâ şu âlemde nihayetsiz servet ve hazinelerini sergilemektedir. Bu servete seyircilik yapan insanın vazifesi ise; sonsuz cömertliğini nihayetsiz servet ve hazineleriyle gösteren Rabb'ine karşı fakirliğini hissedip yalnız ondan istemektir.

6- Allah-u Teâlâ şu âlemi bir sergi hükmünde yaratmış ve o sergide sanatını teşhir etmiştir. Buna karşı insanın vazifesi; yeryüzünü bir sergi hükmünde yaratıp bütün sanat eserlerini o sergide teşhir eden sanatkârına karşı 'maşaallah, bârekallah' diyerek takdir edip 'Sübhanallah , Allah-u Ekber' diyerek, hayret ile mukabele etmektir.

7- Allah-u Teâlâ şu âleme birliğinin nihayetsiz damgalarını vurmuştur. İnsanın vazifesi; kâinat sarayında, taklit edilmeyen mühürler ile ve kendine has turralar ile her şeye birliğinin damgasını vuran Allah'ı bir olarak bilmek ve öyle şehadet etmektir.

8- Allah-u Teâlâ şu âlemdeki her şeyi kendisine itaat ettirerek saltanatının haşmetini göstermektedir. İnsanın vazifesi; kâinatta görülen Allah'ın bu saltanatını, itaat ederek tasdik etmektir. Yani zerrelere kadar her şeyin kendisine boyun eğdiği zata itaat ederek, O'na boyun eğmektir ve O'nun saltanatını tasdik etmektir.

9- Allah-u Teâlâ şu âlemin her köşesini isimlerinin nakışları olan sanat eserleriyle süslemiştir. İnsanın vazifesi ise; Allah'ın kutsi isimlerinin nakışlarından olan bu sanat eserlerini diğer insanlara da gösterip dellallık ve ilancılık vazifesini icra etmektir.

10- Allah-u Teâlâ bu âlemdeki her mahluku bir kitap hükmünde yaratıp onda güzel isimlerini yazmıştır. İşte insanın vazifesi; kudret kaleminin mektupları hükmünde olan mevcudat sayfalarını, arz ve sema yapraklarını tefekkür etmektir. Ve onlarda yazılan güzel isimleri keşfetmektir.

İşte Cenab-ı Hak, böyle ulvi maksatlar ve yüce gayeler için bu âlemi yaratmış ve insanı bu âleme zikredilen maksatlar için göndermiştir. Yani yaratılışımızın ve şu anda bu âlemde bulunmamızın sebebi bu vazifeleri icra etmektir. Bu maksatların hiçbirisi bizim cennete veya cehenneme gideceğimizin Allah tarafından bilinmesiyle yok olmamaktadır. İşte bu yüzden Cenab-ı Hakk'ın ezeli ilmi, akıbetimizi bilmesi bizim bu âleme boşuna geldiğimiz manasına gelmez. O hâlde biz: **“Kaderimde cennete veya cehenneme gideceğim belli iken bu dünyaya niçin gönderildik?” diyemeyiz. Zira âlemin yaratılmasındaki en yüce gaye, insanların cennete veya cehenneme gitmesi değil, Allah'a iman ve itaattir. Ve az önce saydığımız vazifeleri yapmaktır.**

Eğer insan bu âleme niçin geldiğini, bu kâinatın niçin böyle muhteşem bir şekilde yaratıldığını ve tüm bunlardaki ilahî maksatları bilseydi, elbette böyle manasız bir soru

sormayacak, ilahî kaderin her şeyi bilmesinin bu saydığımız hikmetleri ve gayeleri yok etmeyeceğini anlayacaktı.

Hem insan küçük bir âlem olarak yaratılmıştır. Büyük âlemde tecelli eden bütün isimler, bir küçük âlem olan insanda da tecelli etmektedir. İnsanın yaratılışının bir sebebi de Allah'ın isimlerine yaptığı bu aynadarlıktır. Hatta diyebiliriz ki, şu koca âlemde ve meleklerde tecelli edemeyen isimler, şu küçük insanda tecelli ederler.

Mesela insan günah işler ve af diler. Allah da onu affeder. İşte Allah'ın affetmesiyle insanda; Gafur, Afuv, Tevab, Gufran gibi isimler tecelli etmektedir ki, bu isimler sadece insanda gözükabilir. Bu isimler dağlarda, denizlerde, güneşlerde, meleklerde tecelli edemez. Çünkü onlar günah işlemez.

Allah'ın böyle cemâlî isimleri, sadece insanda tecelli edebileceği gibi, celâlî bir çok isimde sadece insanda gözükabilir.

Mesela bir kul isyan eder ve Allah onu cezalandırır. İşte bu cezalandırmakta "Muntakim" ismi, onun kaçamayıp yakalanmasında "Vâcid" ismi, Allah'a karşı mağlup olmasında "Aziz" ismi, onu hesaba çekmesiyle "Hasib" ismi, onu alçaltmasıyla "Muzil" ve "Hafid" ismi ve daha birçok isimler o insanda tecelli eder ki, bu isimlere koca âlem aynadarlık yapamaz. Çünkü onlar isyan edemez. Bu isimler ise ancak isyan eden kulda tecelli edebilir.

O hâlde eğer isyan ederek cehenneme gidecek kullar bu âleme gönderilmeseydi, biraz önce saydığımız isimler ve daha onlar gibi onlarca isim asla tecelli edemeyecekti. Hâlbuki bu isimler de kendini tanıttırmak ve bildirmek istemektedirler. Hatta isyanın bir neticesi olan cehennem de, günahkâr kullar olmadığı için yaratılmayacak ve celâlî isimler ahiret âleminde de gözükemeyecekti.

Demek cehenneme gideceği bilinen bir kulun bu âleme gelmemesini temenni etmek, bu âlemin, celâlî isimlerin tecellisinden mahrum olmasını talep etmektir ki, bu talep kâinatın yaratılış maksadını bilmemenin bir neticesidir.

Hem bu soru sahibi şu hakikatı da unutmamalıdır. Tecrübeli bir öğretmen sınıfındaki öğrencileri imtihana tabi tutmadan onlara not verip bir kısmını cezalandırıp bir kısmını mükâfatlandırırsa, elbette ceza görecektir. Öğrenciler öğretmene itiraz edip "Eğer sen bizi imtihan etseydin, biz zayıf not almazdık." diyerek öğretmeni suçlayacaklardı. Aynen öyle de Cenab-ı Hak bizleri şu dünya imtihanına sokmadan cennete veya cehenneme gönderse, o vakit cehenneme giden insanlar bu karara karşı çıkıp "Eğer sen bizi imtihan etseydin, biz cehenneme gitmeyecektik." diye itiraz edeceklerdi.

Cenab-ı Hak ezeli ilmi ile bizim akıbetimizi bildiği hâlde bu neticeyi bizlere de bildirmek ve hesap gününde itiraza mahal bırakmamak için şu dünyayı bir imtihan yurdu olarak yaratmış, bizleri de bu âleme bir memur olarak göndermiştir.

Kalplerin mühürlenmesi ve kader

Allah Teâlâ, Bakara suresinin beşinci ayetinde, Efendimiz (asv)'e hitaben şöyle buyurmaktadır:

“Sen inkâr edenleri korkutsan da, korkutmasan da birdir. Onlar iman etmezler. Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Ve gözlerinde de bir perde vardır. Onlar için büyük bir azap vardır.” (Bakara Suresi, 2/6-7)

Bu ayet-i kerimeyi, sathi bir anlayışla ele alan bazı kimseler: “Allah bu kişilerin kalplerini ve kulaklarını mühürlemiş, gözlerine de perde çekmiştir. Bunlar nasıl iman ve ibadet etsinler, hakikatleri nasıl görsünler ve nasıl işitsinler?” demektedirler. Hâlbuki meseleyi, “Allah’ın ezeliyeti” ve “İlmin maluma tabi olması” kaidesi çerçevesinde ele alan bir insan için, böyle bir iddia çok yersizdir.

Evvela, ayet-i kerimenin ifadesinde; “*inkâr etme*” fiili insanlara, mühürleme ve perde çekme fiilleri ise; Allah’a hamledilmiştir. Demek insan, inkârı kendi tercih etmekte ve bunda ısrar etmekte, bunun neticesi olarak da Allah kalbini mühürlemektedir.

İman etmezler” manasını ifade eden “la-yü’minun” dan sonra “mühürlendi” manasını ifade eden “hateme” tabirinin gelmesi, mühürlenmenin sebebinin açıkça göstermektedir. Yani onlar iman etmediler ve kalplerini mühürlenmesi ile cezalandırıldılar

Bilindiği gibi, ihtiyari fiillerde, Cenab-ı Hakk’ın külli iradesi, kulun cüz’i iradesine tabidir. Yani kul, neyin yaratılmasını isterse, Allah onu yaratır. Burada da inkâra insanlar sapmakta, inkârlarının bir neticesi olarak da kalplerini ve kulaklarını Allah mühürlemektedir. Bu hakikati, şu misal ile anlayabiliriz:

Belediye zabıtalарının, fırınları teftiş ettiğini ve fırınların sağlıklı üretim yapıp yapmadıklarını kontrol ettiklerini farz ediyoruz. Zabıtalар, birçok temiz ve kanunlara uygun üretim yapan fırını gezdikten sonra, son derece pis, içinde böceklerin yuva yaptığı ve son derece sağlıksız şartlarda üretim yapan bir fırına girmiş olsunlar. Belediye memurlarının burada yapacağı iş; üretim yapmaya elverişli olmayan bu fırını kapatmak ve mühürlemektir.

Acaba zabıtalар fırını mühürlediğinde, fırın sahibi diyebilir mi ki; “*Fırını mı zabıtalар mühürledi, ekmek çıkaramama suçum onlara aittir.*” Elbette diyemez. Evet, fırını zabıtalар mühürlemiştir, bu doğrudur, ancak fırının mühürlenmesine sebep olacak işleri kendisi işlemiştir. Fırını temizlememiş ve sağlık şartlarını yerine getirmemiştir. Yani zabıtalарın mühürleme fiili, fırıncının kötü ahlakına bağlıdır. Eğer fırıncı dükkânını temiz tutsaydı bu mühürleme olmayacaktı. Zaten zabıtalарın da fırıncılara bir garezi yok, zira birçok fırın mühürlenmemiş bir şekilde işlerini yapmaktadır.

Sözün özü; fırını her ne kadar zabıtalар mühürlemiş olsa da, suçlu ve sorumlu fırıncıdır.

Aynen bunun gibi, fırıncı hükmünde olan insan da, fırını hükmünde olan kalbini, küfür, şirk, günah, isyan gibi kirlilerden temizlemediği takdirde, Allah onun fırını, yani kalbini mühürleyecektir. Ve mühürlenmiş bir fırından ekmeklerin çıkamayacağı gibi, mühürlenmiş bir kalpten de iman, muhabbet, marifet gibi olgular çıkamaz.

Cenab-ı Hakk’ın, insanın nefsinde ve kâinatta sergilediği nihayetsiz lütuf ve ihsanları imanın nuru ile görülür. Başta küfür olmak üzere günahlar ve isyanlar bu seyre perde olurlar. İnsan günah ve isyana devam ettikçe, Rabbi ile arasındaki perdeler kalınlaşır.

Bir insan işlediği günahlara tövbe ederek mahcubiyetini, huzura çevirmediği takdirde, nefsinin hükmetmesiyle, kalbine, iman nuru yerine, gurur, riya, şehvet ve en nihayette küfür yerleşir. Bu hâl ise onun kör olmasına ve netice olarak kalbinin mühürlenmesine yol açar.

Yoksa Allah Teâlâ, iman ve sâlih amel üzere bulunan bir insanın kalbini mühürlemez. Demek, küfür yolunda yürüyen kimseler, kâinatta, Allah'ın varlığına, birliğine, rahmet ve keremine şahadet eden sayısız delilleri okumamakla ve nihayetsiz sedâları işitmemele, kalplerinin ve kulaklarının mühürlenmesine ve gözlerine perde çekilmesine kendileri sebep olurlar.

“Kalbe mühür vurulduktan sonra kişi nasıl hidayeti bulacak?” sorusuna, “İlim maluma tabiidir.” kaidesine bakıldığında şu netice ortaya çıkacaktır: Cenab-ı Hak ezeli ilmiyle onların küfrü seçeceklerini ve cüz-i iradelerini şirk ve küfür yolunda kullanacaklarını bildiği için, küllî iradesiyle onların kalplerini mühürlemiştir. Eğer onlar cüz-i iradelerini hidayet üzerinde kullanacak olsalardı, elbette Allah-u Teâlâ küllî iradesiyle onların kalplerini mühürlemez ve hidayet yollarını onlara açardı. Zira iradî fiillerde Cenab-ı Hakk'ın küllî iradesi kulun cüz-i iradesine bağlıdır.

Burada “onlar asla iman etmezler” sözü ilmin neticesinde ortaya çıkan bir tespittir. Yani Allah'ın ezeli ilmi onların gelecekte de imana gelmeyeceklerini bildiği için onların kalplerini mühürlemiştir. Yoksa onlar iradeleriyle iman etmek isteseler de iman edemezler manasında değildir. İman etmeyecekleri bilindiği için iman etmezler denilmiştir. Yoksa iradeleri ellerinden alıp küfre mahkûm edilmiş değillerdir. Daha öncede ifade edildiği gibi ilim sıfatı zorlayıcı değildir.

Diğer taraftan, sözü edilen âyet-i kerime, Allah Resûlüne (asm.) cephe alan, onunla mücadele eden müşrikler hakkında nâzil olmuştur. Ve o müşriklerin kalplerinde şirkin tam hâkimiyet kurması ve tevhide yer kalmaması, “kalp mühürlenmesi” şeklinde ifade edilmiştir. İşte kendilerine hidayet kapısı kapananlar, bu noktaya varan müşriklerdir. Yoksa günah işleyen, zulüm eden yahut şirke giren her kişi için hidayet kapısının kapanması söz konusu değil. Aksi halde Hz. Peygamber(a.s.m)'in tebliğine devam etmesini ve daha önce putlara tapan on binlerce insanın İslâm'a girmelerini nasıl izah edeceğiz?! Şirke giren her insanın kalbi mühürlenseydi, hiçbir müşrikin Müslüman olamaması gerekirdi. Demek ki, kalbi mühürlenenler, tevhide dönmeleri imkânsız hâle gelenlerdir. Ve onlar, bu çukura kendi iradelerini yanlış kullanarak düşüyorlar. (Visited 527 times, 1 visits today)

İslam'ı hiç duymayan kişinin durumu nedir?

Zamanın ve mekânın insanın üzerinde, iman ve İslam noktasında negatif veya pozitif bir etkisi olmakla birlikte, zaman ve mekân unsurları, neticeyi tek başına belirleyen bir sebep de değildir. Bu ikisi, sadece imtihana avantajlı ya da dezavantajlı bir şekilde başlamamızı sağlayan iki faktördür. İslam topraklarında doğan bir kimse imtihana avantajlı başlarken, küfür topraklarında doğan bir kimse ise bu imtihana dezavantajlı başlamış olur.

Ancak avantajlının avantajını kaybettiği, dezavantajlının imtihanı başarıyla tamamladığına misaller o kadar çoktur ki, had ve hesaba gelmez.

Mesela Hz. Nuh'un oğlunun, babası peygamber olmasına rağmen imansız ölmesi. Hz. Lut'un eşinin, kocası peygamber olmasına rağmen imansız ölmesi buna delildir. Evet, Hz. Nuh'un oğlu ve Hz. Lut'un eşi, imtihana avantajlı hem de çok avantajlı başlamışlardı. Birisinin babası, diğerinin eşi peygamberdi. Ama onlar buna rağmen imtihanı başarıyla tamamlayamadılar.

Yine Hz. Musa, firavunun sarayında yetişmiş, firavunun evlatlığı idi. Ancak firavun, Hz. Musa'dan istifade edemedi ve imansız öldü. Bununla birlikte aynı sarayda olan, firavunun eşi Asiye validemiz, imanını kurtardı ve ettiği şu dua ile de Kur'an'a geçti: "Ey Rabbim, bana katında, cennette bir ev yap ve beni Firavun'dan ve amelinden ve zalimler kavminden kurtar."

Demek aynı sarayda yan yana yaşayan iki kişiden birisi imansız ölüyor ve Allah düşmanı olarak Kur'an'da bahsi geçiyor iken, o kişinin eşi mümin olarak ölebiliyor.

Yine Peygamber Efendimiz'in amcaları olan Ebu Talip ve Ebu Leheb, Peygamberimiz'le yan yana yaşamalarına ve hakkı ondan dinlemelerine hatta birçok mucizesine şahit olmalarına rağmen imansız olarak ölüyor; Peygamberimiz'i hiç görmeyen Veysel Karani, Efendimiz'e ve Allah'a âşık olabiliyor ve aşkından tarihin sayfalarına geçebiliyor. Demek mesele sadece İslam topraklarında doğmak değil. Hatta çok uzağa gitmeğe gerek bile yok, toplumumuza baksak yeterlidir. Memleketimiz bir İslam memleketi ve halkının %99'u Müslüman olmasına rağmen, meyhanelerin camilerden daha fazla olması ve az olan camiler boş iken, çok olan meyhanelerin hıncahınç dolu olması ispat eder ki: **Sadece Müslüman topraklarda doğmak neticeyi belirleyen bir faktör değildir.**

Evet, o meyhaneleri dolduran insanlar, İslam topraklarında dünyaya gelmişler ve günde 5 defa ezanı işitmek devletine ulaşmışlardır. Dahası İslam ile ilgili birçok meseleyi çocukluklarından beri dinlemişlerdir, ancak bunların hiçbirini Allah'a yakınlığa vesile yapamamışlardır. Namazsız, zikirsiz, tefekkürsüz olarak, günah ve isyan içinde bir hayat sürmektedirler.

Demek mesele, imtihana avantajlı başlamakla bitmiyor. Toplumumuz, elindeki avantajı kullanamayan binlerce insanla doludur. Buraya kadar yaptığımız izah ile şunu anlatmak istedik: Müslüman olmayan bir beldede doğan bir kişi de pekâlâ İslam ile tanışabilir ve çok iyi bir Müslüman olabilir. Ve tarih bunun binlerce örneğiyle doludur.

Bu izahlardan sonra şimdi meselenin fetva yönüne geldik:

İki peygamberin devirleri arasında, önceki peygamberin getirdiği dinin unutulmasından başlayarak sonraki peygamberin gelişine kadar geçen zamana "**fetret devri**" ve bu zamanda yaşamış ve iki peygambere yetişememiş kimseye de ehl-i fetret denilir.

Kendinden önceki peygamberin dininin unutulduğu ve kendinden sonraki peygambere de yetişemediği için bu ismi almıştır. **Ehl-i fetret; namaz, oruç, zekât gibi ibadetlerle ve dinin diğer emirleriyle mükellef değildir. Bu hususta ittifak vardır.** Ahirette onlara bu ibadetleri yapmadıklarından dolayı hiçbir hesap ve ceza olmayacaktır. Çünkü bunların bilinmesi bir peygamberin tebliğine bağlıdır. Hâlbuki bu kişiler, bir peygambere ulaşamamışlardır. Bu yüzden ibadet ve emirlere muhatap değildirler. Fakat bu kimselerin, Allah'a iman etmekle mükellef olup olmayacakları hususunda ihtilaf vardır.

İmam Maturidi'ye göre: Ehl-i fetret, ibadet ve emirler ile mükellef değil ise de, Allah'a iman ile mükelleftir. Çünkü Cenab-ı Hak, onlara akı vermiş ve şu âlemi varlığına ve birliğine delil olacak sayısız mahluklarla doldurmuştur. Bir iğnenin ustasız, bir harfin kâtipsiz ve bir memleketin sahipsiz olamayacağını bilen insan, şu âlemdeki sanat eserlerinden sanatkârları olan Allah'a ulaşmalıdır. Ve ona iman etmelidir. Akıl, bir peygamberin davetini işitmese de bunu tek başına yapabilecek bir kabiliyettedir. Dolayısıyla fetret asrında yaşamış insanlar, eğer Allah'a iman etmeden ölürlerse, İmam Maturidi'ye göre bunlar kâfir olarak ölmüş sayılırlar.

İmam Eş'ari ise: Ehl-i fetretin, Allah'a imanla da mükellef olmadığı görüşündedir. Çünkü İmam Eş'ari'ye göre, insanları peygamber vasıtasıyla imana davet eden Allah-u Teâlâ, fetret ehline bir peygamber göndermemekle onları imana davet etmemiştir. O hâlde sorumlu olmamaları gerekir. Zira sırf akıl ve fikir, Allah'ı bilmede yeterli değildir.

Dolayısıyla İmam Eş'ari'ye göre, fetret devri insanları, iman etmemekten dolayı cehenneme girmeyeceklerdir.

Peygamber Efendimiz'in gelişinden sonraki insanların durumu hakkında ise; İmam Gazali şöyle bir tasnif yapar ki, bu tasnif günümüzdeki Hristiyan ve Yahudilerin akıbetlerini merak edenler için de bir cevap niteliğindedir. İmam Gazali şöyle demektedir:

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in gönderilmesinden sonra, inanmayan insanlar üç sınıftır:

1. Sınıf: Peygamber Efendimiz'in davetini duymamış ve kendisinden haberdar olmamış kimselerdir. Bu sınıf kesin olarak cennet ehlidir.

2. Sınıf: Peygamberimiz'in davetini, gösterdiği mucizelerin durumunu ve güzel ahlakını duymuş olmakla birlikte iman etmemiştir. Bu sınıfta kesin olarak cehennem ehlidir.

3. Sınıf: Bu iki derece arasında bulunan sınıftır. Hz. Peygamberimiz'in ismini duymuşlarsa da vasıf ve hususiyetlerini duymamışlardır. Daha doğrusu bunlar, Hz. Peygamber'i ta küçüklüklerinden beri ismi Muhammed olan ve -hâşâ- peygamberlik iddiasında bulunan yalancı bir peygamber olarak tanımışlardır. Peygamber Efendimiz hakkında, menfi propagandadan başka hiçbir şey duymamışlardır. İmam Gazali bu sınıfta olanlar hakkında kesin konuşmamakla birlikte şöyle devam eder: Kanaatime göre bunların durumu, 1. grupta olanların, yani Peygamberimiz'i hiç duymamış olanların hâli gibidir. Çünkü bunlar Peygamberimiz'in ismini, haiz bulunduğu vasıfların zıtlarıyla birlikte duymuşlardır. Bu ise hakikati araştırmak için, insanı düşünmeye ve araştırmaya sevk etmez.

Bugün gerek Hristiyan ve Yahudi âleminde ve gerekse başka ülkelerde İmam Gazali'nin tasnifindeki üç gruba giren insanları bulmak mümkündür.

Zira teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin, Afrika'nın balta girmemiş ormanlarında yaşayan ilkel kabilelerin varlığı malumdur. Bunlar ne bir televizyon görmüş ne de bir telefon tutmuştur. Dolayısıyla bunlar İmam Gazali'nin tasnifinde, Efendimiz'in ismini hiç duymamış kimselere dâhil olurlar ki, İmam Gazali'ye göre bunlar cennet ehlidir.

Dünyanın birçok yerinde ve ülkemizde 2. gruba giren insanlar da vardır. Bunlar Efendimiz'in peygamberlik sıfatlarını işitmişler, ama buna rağmen iman etmemişlerdir. Hatta teknolojinin gelişimi ve bilgiye ulaşmanın kolaylığı ile, bu grup en kalabalık grup olmaktadır. Bunlar Kur'an'ın birçok ayetinin ifadesiyle cehennem ehlidir. Çünkü İslam, kendinden önce gelen bütün dinleri neshetmiş ve hükümden kaldırmıştır.

Bununla birlikte zamanımızda İmam Gazali'nin tasnifinden 3. gruba giren insanlar da yok değildir. Hristiyan veya Yahudi âleminin ücra bir köşesinde, toplum hayatından uzak olarak yaşayan ve çocukluğundan beri, kendisine Peygamberimiz'in kötü tanıtıldığı insanlar olabilir. En iyisini Allah bilir.

)